

Dünyada Gümrük ve Ticaret Savaşları: Türk Vergi Kapasitesine Etkisinin Analizi*

Customs and Trade Wars in the World: Analysis of the Impact on Turkish Tax Capacity

Tülay BARAN *

ORCID ID : 0000-0002-1825-0097

Öz

Ülkeler mal ve hizmet üretiminde kaynak yetersizliğinden dolayı birbirleriyle ekonomik ilişkiler kurmaktadır. Dış ticaretten zarar gören ülkeler ekonomik ilişkide bulunduğu ülkelere karşı ithalat kısıtlamaları getirip gümrük engelleri ve tarife dışı engeller koyarak korumacı önlemler almaktadırlar. Aynı şekilde karşı ülkenin misilleme yaparak bu tedbirleri alması gümrük ve ticaret savaşını başlatmaktadır. Küreselleşme sebebiyle bu savaş bütün dünya ülkelerini etkisi altına almaktadır. Özellikle dünya ekonomisi içinde etkin güce sahip olan ülkeler arasında meydana gelen gümrük ve ticaret savaşları geri dönüşü zor olan zararlara yol açmaktadır. Hazırlanan çalışmada dünya ekonomisi üzerinde yaşanan ticaret savaşları ele alınmış ve bu savaşların Türkiye'nin vergi kapasitesine etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Küresel Ticaret Savaşları, Küresel Gümrük Savaşları, Korumacılık Politikaları

Jel Sınıflandırma Kodları : F4, F13, P33.

Abstract

Countries establish economic relations with each other due to lack of resources in production of goods and services. Countries that suffer from foreign trade take protective measures by introducing import restrictions and imposing customs and non-tariff barriers against countries with which they have economic relations. Likewise, the other country retaliates and takes these measures to start the customs and trade war. Because of globalization, this war is affecting all the countries of the world. Customs and trade wars, especially between countries with effective power within the world economy, are causing irreversible losses. In the study, trade wars on the world economy were discussed and the impact of these wars on Turkey's tax capacity was examined.

Keywords: Global Trade Wars, Global Customs Wars, Protection Policies.

Jel Codes : F4, F13, P33.

* Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi Acıpayam Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Maliye Programı, tulayb@pau.edu.tr,

GİRİŞ

Savaş kelime anlamı itibariyle iki veya daha çok devletin birbirleriyle ekonomik ve siyasi bakımdan anlaşmazlığa düşüp silahla çatışmaya girmesi ve bu yolla birbirlerine zarar verme girişimidir. Bu çatışma sonucunda orduya ve ülkenin her faktörüne geriye dönülemez zararlar verilebilmektedir. Ancak dünyanın küçük bir köy haline gelmesiyle oluşan küresel bir platformda silahla yapılan savaşlar artık yerini ticari savaşlara ve gümrük savaşlarına bırakmıştır. Böylelikle ülkeler birbirlerine askeri birlikleriyle değil ekonomik ve ticari yollarla zarar vermektedirler. Aslında ticaret ve gümrük savaşları bir ülkenin ekonomisini olumsuz etkileyebilme gücüne sahiptir. Çünkü uluslararası ekonomi olmadan bir ülkenin büyüme oranlarında düşüş yaşanabilir. Dışa açılma ve dış pazarlarda ülke mallarının satılması ve bu eylemlerin devamlılığı durumunda ülkenin daha verimli ve etkin büyümesinden bahsedilebilir. Diğer taraftan dışa kapalı bir ekonomide ülke kendi kendine yetecek kadarını üretir ve piyasasında satar. Dışa kapalı ekonomilere sahip ülkelerde bunun gözle görülür örnekleri mevcuttur.

Dış ticaret hacminde oluşan negatiflik sonucu iki veya daha fazla ülkenin birbirlerine karşı ticaret savaşı başlatması küreselleşmenin de etkisiyle bütün dünya ülkelerine sıçrayabilir. Savaşın başlamasıyla ülkeler kurtuluş yolu olarak korumacı önlemler alabilecektir. Uygulanan korumacı politikalarla savaşın etkisinin giderilebileceği düşünülmektedir. Ancak karşılıklı misillemelerle getirilen kısıtlamalar ve vergiler ticaret savaşlarının şiddetini artırmakla kalmayıp siyasi açıdan da ülkeler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Aynı zamanda yurtiçi sanayi gücünün azalmasına da sebep olmaktadır. Yüksek tarife engelleri ve kısıtlamalarla karşı karşıya kalan ihracatçı artık ya ihracat yapamaz hale gelecek ya da düşük rakamlarla ihracat yapabilecektir. Böylece ülkeler rekabetçi özelliklerini kaybederek yeterli büyüme ve gelişmeye ulaşamaz hale gelecektir. Özellikle ithalata dayalı ihracat yapan ülkeler için durum oldukça önemli hale gelecektir. Bu çalışmada öncelikle serbest piyasa ve korumacılık politikalarının teorik çerçevesine kısaca değinilecek, geçmişten günümüze kadar uygulanan politikalar belirtilip özellikle korumacılığın yoğun olduğu 2008 krizi konjonktüründe verilerle inceleme yapılacaktır. Sonrasında ticaret savaşlarının iki dev ülkesi olarak görülen Çin ve ABD'nin dış ticaret verileri Türkiye çapında değerlendirilecek akabinde de Türkiye'nin dış ticaret vergi gelirleri gümrük ve ticaret kapsamında ele alınacaktır.

1. Serbest Ticaret ve Korumacılık Politikaları

Ülkeler tarih sahnelerinde ekonomilerini çeşitli tehdit unsurlarına karşı korumak ve güçlendirmek adına birtakım politikalar uygulamışlardır. Bu politikalar genel anlamda serbest ticaret ve korumacılık politikalarıdır. Serbest ticaret politikası üretim faktörleri arasında yer alan ticari nitelikteki malların, sermayenin, hizmetin ve emeğin farklı ülkeler arasında engele takılmadan mobilitesinin sağlanması demektir (Mangır ve Acet, 2014-94). Korumacılık ise ülkelerin yerli üreticilerini her türlü dış rekabetten korumak anlamında yurtiçi pazarını yerli üreticilerden oluşan bir pazar haline getirmek için yabancı ülkelerin mallarının ülkeye girişini engellemek ve yerli üreticilerin rekabette başarı sağlamalarına yönelik teşvikler vermek gibi getirilen düzenlemelerdir. Korumacı politikaların bir diğer şekli de kur savaşları şeklinde yapılmıştır. Bu anlamda bir ülke ulusal parasının değerini düşürerek rekabette bulunduğu ürünlerini dış ticarete ucuzlaştırarak ihracatta üstünlük sağlayabilmektedir (Ünay ve Dilek, 2018:228-10,24). Ülkelerin dönemler bazında serbest ticaret ve korumacılık politikaları uyguladıkları görülmektedir.

1.1. Teorik Çerçeve

Serbest ticaretin savunucusu olan Adam Smith piyasacı modelin temelini Milletlerin Zenginliği isimli kitabında atmıştır. Serbest piyasa ekonomisi, özel mülkiyet haklarının korunmasını, üretici ve tüketici kesimin kendi kaynaklarını nereye kullanacağı konusunda kendilerinin karar vermesi gerektiğini açıkla-

maktadır (Acar, 2009:15-19). Serbest ticaret ve uluslararası ticaret konusunda literatürde iki önemli teori mevcuttur. Bunlardan biri Adam Smith'in mutlak üstünlük teorisi, diğeri David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisidir. Mutlak Üstünlükler Teorisinde Adam Smith, ülkelerin üretimlerinde hangi mal daha uygun maliyet içeriyorsa o malın ihracatının yapılması gerektiğini açıklamaktadır. Buna paralel olarak da hangi malın üretimi daha pahalıya yapılıyorsa o malın ithal edilmesi ülke ekonomisi için daha iyi olacaktır. David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi ise uluslararası ticaret teorilerinin en eskilerinden biridir. Teoride ele alınan konu ülkelerin belirli mal ve hizmetlerde uzmanlaşmış diğer mal ve hizmetlerin ithalatının yapılması gerekliliğidir. Bu teoriye göre bir ülke ticaret ortağı olan diğer ülkelere göre nispi bakımdan daha az maliyetle üretebildikleri malların ihracatını yapıp daha fazla maliyetle ürettikleri malların ithalatını gerçekleştirmelidir. Dolayısıyla dış ticaretin getirisiyle ülke refahı maksimuma ulaşacaktır. Sonuç olarak da serbest ticaret yoluyla dünya ekonomisinin refahında artış görülecektir (Erkan, 2012:8-197). Serbest ticarete küreselleşmeyle beraber dünya ülkeleri arasındaki para ve mal hareketliliği meydana gelecek ve sermaye sınırları olmayan pazarlarda kendine yer bulacaktır. Bu noktada daha çok gelişmekte olan ülkeler sermaye potansiyelini kendi ülkelerine çekebilmek için vergi ve diğer alanlarla ilgili düzenlemelere başvuracaklardır (Öz ve Yaraşır, 2009:52-5). Ticari korumacılık düşüncesinin özü ise Merkantilizme dayanmaktadır. Merkantilizmin temel ilkeleri arasında bir ülke ne kadar çok altın ve gümüşe sahip olmuşsa o kadar zengin ve güçlü sayılacağı yer alır. Ayrıca dış ticarete fazla veren ülkenin zenginleşeceğini bunun için de ithalatın azaltılıp ihracatın artırılmasının yanı sıra ülke içindeki ticaret engellerinin kaldırılmasının da gerektiğini savunmaktadırlar (Aydemir ve Güneş, 2006:15-145). Korumacılık yerli olmayan malların ülke içine girişini engellemeye veya yabancı mallara olan talebin yerli mallara kaydırılmasına istinaden yapılan tüm düzenlemeler olarak tanımlanabilmektedir. Korumacılık politikası uygulanırken miktar sınırlamaları, gümrük vergi ve harçlarının belirlenmesi, döviz sınırlamaları ve ithalat yasakları gibi çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerle gümrük vergileri, ithalat kotaları, miktar kısıtlamaları, sübvansiyonlar, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve anti-damping vergi uygulamaları gibi koruma politikası araçları kullanılarak korumacılık mekanizması çalıştırılmaktadır (Ertürk, 2017:2-91). Korumacılığın savunulmasının altında yatan temel hedefler arasında büyütülmeye çalışılan sanayi dallarını korumak, milliyetçi istihdam yaratmak, ödemeler dengesinin fazla vermesini sağlamak ve devlet hazinesine gelir sağlamak sayılabilmektedir (Ünay ve Dilek, 2018:228- 12). Dolayısıyla ülkeler ekonomik konjonktürlerine göre korumacılık veya serbest ticaret politikalarını uygulayabilmektedirler. Buradaki amaç büyümenin yanı sıra ekonomik kalkınmayı sağlamaktır.

1.2. Serbest Ticaret ve Korumacı Politika Uygulamalarına Tarihi Bakış

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk sonucu korumacılık politikalarına önem verilmiştir. Özellikle ABD'de 1922 yılında yürürlüğe giren Fordney-McCumber tarifeleri ithalat üzerinden alınan gümrük vergisinin oranlarının ortalama %38'e ulaşması, korumacılığın yüksek oranda artırıldığının göstergesi olmuştur (Ünay ve Dilek, 2018:228-11). Bu dönemde ABD'nin dış ticaret fazlası verdiği ve dünya altın stokunun önemli bir kısmını elde ettiği görülmüştür (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004:12-87). Büyük Buhranın meydana geldiği 1929 yılında ABD'de başlayan krizin yayılmasını kolaylaştıran uygulamalar Smooth-Hawley gümrük vergisi yasası, uluslararası altın standardı ve korumacılık olmuştur. Yaşanan banka iflasları ve getirilen gümrük vergisi yasasının yanı sıra ABD'nin başlattığı misilleme şeklinde alınan korumacılık önlemleri nedeniyle daralan uluslararası ticaret çökme noktasına gelmiştir (Öz, 2009-5). ABD'nin korumacı ticari politika uygulayarak ortalama gümrük vergisini %60'a ulaşan oranlarda artırması ve buna karşılık olarak da diğer ülkelerin misilleme yapması sonucu ticaret savaşı ortamı doğmuştur (Bayar, 2018-1). 1931 yılında İngiltere serbest ticaret politikasını terk etmiştir. Bu

dönemde hükümetler tarafından uygulanan gümrük tarifeleri artırılmıştır (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004:12-89). İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde ABD, çoğu sektörde gizli bir şekilde korumacılık önlemleri almıştır. Akabinde de Fransa, Almanya, İsviçre, İsveç, Hollanda ve Belçika'da da korumacılık politikaları gündeme gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında hem Almanya ve Japonya'nın endüstrisinin negatife doğru yönelmesi hem de savaş sonrası Bretton Woods sisteminin getirilmesi, ABD'yi daha güçlü hale getirmiştir. Fransa, İtalya, Almanya ve Japonya gibi ülkeler ticaretlerini ve ekonomilerini tekrar toparlayabilmek için Keynesyen politikalar uygulamışlar ve gümrük duvarlarını kontrol altında tutmuşlardır. Özellikle Bretton Woods sisteminin çalışmaya başlaması serbest ticaret açısından önemli bir başlangıç noktası olmuştur (Ünay ve Dilek, 2018,228-10). 1932 yılının sonuna doğru Fransa ve ABD dünya ekonomisinde büyük pay sahibi olmuştur. Bu durum diğer ülkelerin ekonomilerinde bulunan rezervlerin eriyip para arzının azalmasına yol açmıştır. Bu dönemlerde yapılan devalüasyon yarışları ülkelerin para birimlerini önceki haline getirmiştir. Fakat uzun zaman zarfında bu durum ekonomileri belirsizliğe sokmuş, krizin ve ülkelerin uyguladığı ve misilleme yoluyla sürekli artan korumacılık önlemleriyle uluslararası ticaret çökme aşamasına gelmiştir (Öz, 2009:5). Ticaret savaşlarında tarifelerin yükseltilmesi, tarifelere rağmen ithalatın devam etmesi durumunda engeli koyan ülkenin maliye idaresine gelir sağlasa bile kısa vade sonrasında özellikle tüketici kayıplarına daha çok yol açacaktır. Ticaret savaşlarının olumsuz etkileri ikinci dünya savaşından sonra ülkelerin GATT (Tarife ve Ticarete Genel Anlaşma) ve Dünya Ticaret Örgütü'nün uzlaştırmacı yaklaşımlarıyla giderilmeye çalışılmıştır (Kalaycıoğlu, 2017-2). Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde uluslararası ticarete ülkeler kendi kendine korumacı önlem alamamaktadır. Üye olan ülkeler örgüt kapsamında şikâyetle bulunup soruşturma açma taleplerini örgüte iletmektedirler. Soruşturma sürecinde taahhüt ve geçici önlemler uygulanmaktadır. Bu noktada taahhüt ihracatçı ülkenin ithalatçı ülkede zarara sebep olan fiyat uygulamasından vazgeçeceği demek olup geçici önlem ise ithalatçı ülkenin dampinge ve sübvansiyona konu olan ithalata gözetim kararı getirmesi veya geçici vergi alması anlamına gelmektedir. Dampingle satışlarda antidamping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi getirilmektedir (Yılmaz ve Divani, 2018:1-18). Bu anlamda Dünya Ticaret Örgütü'nün ticaret savaşlarındaki etkinliği savaşın dizginlenmesi bakımından önemli olup örgütün soruşturma kapsamında uzlaştırmacı etkisinin olduğu yadsınamamaktadır.

Tablo 1'de Dünya ekonomisinde uygulanan serbest ticaret ve korumacılık dönemleri belirtilmiştir. Tabloya göre küresel çapta 1500'lü yıllardan 1776 yılına kadar korumacılık politikası hüküm sürmüştür. Sonrasında korumacılığa karşı tepkiler artmış ve serbest ticarete geçiş süreci başlamıştır. 1914 yılına kadar ise küresel çapta serbest ticaret ön plana çıkmıştır. 1930'lu yıllarda yaşanan büyük buhranın da etkisinin olduğu 1914-1944 arası dönemde tekrar korumacılık politikası uygulanmıştır. İkinci dünya savaşının son ermesine doğru ticari liberalleşme döneminde serbest ticaret politikası hüküm sürmüştür. Sonrasında OPEC Krizi'nin yaşandığı konjonktürel daralma döneminde korumacılık çeşitlendirilmiş ve tarife dışı kısıtlamalar şeklinde yeni korumacılık önlemleri alınmaya başlanmıştır. 1980-2000 arası dönemde yeniden serbest ticaret politikası uygulanmış ancak 2008-2018 ve hala süre gelen dönemde küresel finansal kriz, kur savaşları ve ticaret savaşları kapsamında yeni korumacılık önlemleri alınmaya devam edilmektedir.

Tablo 1: Küresel Ekonomide Serbest Ticaret ve Korumacılığın Dönem Seyri

Yıllar	Dış Ticaret Politikası	Uygulanan Dönem
1500-1776	Korumacılık	Merkantilizm ve sömürgecilik, ekonomik milliyetçilik ve korumacılık
1776-1875	Korumacılıktan serbest ticarete geçiş	Korumacılığa karşı gösterilen tepkiler ve serbestleşme isteği
1875-1914	Serbest ticaret	Altın para çağı ve ticari liberalleşme - dış ticaretin canlanması
1914-1944	Korumacılık	Savaş, durgunluk, daralma ve depresyon
1944-1970	Serbest ticaret	Kurum bazında kapitalizm, ticari liberalleşme
1970-1980	Yeni korumacılık	OPEC Krizi, stagflasyon, konjonktürel daralma
1980-2000	Serbest ticaret	Neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, küreselleşen finansman
2008-2018	Yeni korumacılık	Küresel finansal kriz ve kur savaşları, yeni merkantilizm, yeni korumacılık
2018-	Yeni korumacılık	Ticaret savaşları, ekonomik milliyetçilik, yeni merkantilizm, yeni korumacılık

Kaynak: Yılmaz, M ve Divani, E. (2018), "Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği", İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 10-24.

2. 2008 Küresel Kriz Dönemi ve Sonrası Ticaret Savaşları ve Uygulanan Korumacı Politikalar

Küresel kriz meydana gelmeden önce dünya ekonomisinde likidite fazlası oluşmuştur. Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuş ve Yuan'ın değerini düşürerek pazarda rekabet gücünü artırmıştır. Çin'in ticaret fazlası özellikle ABD'nin ticaret açıkları vermesine sebep olmuştur. Aynı zamanda Uzakdoğu Asya ülkeleri tasarruflarını ABD finansal araçlarına yatırmış ve likiditenin fazlaşması sebebiyle faiz oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Faiz oranlarının düşmesiyle finansal kuruluşlar kredi standartlarını dikkate almayarak mortgage kredisi vermiş ancak kredilerin geri ödenmesi aşamasında problemlerin yaşanmasıyla kredi derecelendirme kuruluşları bu fonlara olumsuz notlar vermiştir. Bu durum yatırımcılar açısından risk olarak algılanmış, finansal sistemden mevduat çıkışları başlamış, finansal kurumlar bünyesindeki mortgage fonları satılamamış, likidite ve kredi hacimleri düşerek ekonomi finansal krize sürüklenmiştir (Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:1-32,33). 2008 ekonomik krizi reel anlamda ülke ekonomilerinin büyüme hızlarını etkilemiştir. Dünya ekonomisinin 2006 yılında %5,1 oranında büyüme göstermesinin akabinde bu büyüme oranı 2008 yılında %3 düzeyine gerilemiştir. ABD ekonomisi 2006 yılından itibaren daralmaya başlamış, 2009 yılında ise daralmada derinleşme meydana gelmiştir. Krizle beraber dünya ekonomisi büyüme hızındaki olumsuzluklar sermaye sahiplerinin temkinli hareket etmeleri gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Bozulan güven ortamı ihracat ve ithalat üzerinde negatif yönlü etkiler oluşturmuştur (Cicioğlu ve Yıldız, 2018:1-46). ABD'nin dış ticaret açıkları artarken Çin ekonomisi kriz dönemlerinde %8 ile %10 arasında büyümüştür (Bayar, 2018-2). Dolayısıyla 2008 krizinde ABD ekonomisi daralmaya başlamış ancak Çin ekonomisinde kriz yıllarında büyüme gerçekleşmiştir. Bu da ABD'nin Çin'e karşı alacağı korumacılık önlemlerinin göstergesi olmaktadır.

Gelişmiş ekonomilerde en yüksek enflasyon oran %3,4 oranında kriz yılı olan 2008'de görülmüştür. Kriz yılında gelişmekte olan ekonomilerde ise enflasyon oranı %9,1'i göstermiştir. Enflasyon aynı zamanda büyüme oranlarının üzerinde negatif bir etki yaratmıştır. Gelişmiş ülkeler krizden daha çok

etkilenmiş ancak gelişmekte olan ülkelerin de krizden etkileneceği düşüncesi uluslararası sermayenin bu ülkelerden hızlı bir çıkışı yapmasına neden olmuştur. Gelişmiş ekonomilerde büyümenin düşmesi nedeniyle talep gerilemiş ve ülkelerden yapılacak ithalat miktarlarında da azalma yaşanmıştır. Dolayısıyla ekonomide görülen bu durum gelişmekte olan ülkelerde ihracatın azalması, işsizliğin artması ve talebin düşmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmuş ve sonuç olarak kriz derinleşmiştir. (Kaya ve Kaygısız, 2015:26-175). Ticarete meydana gelen değişim ele alındığında gelişmiş ekonomilerde kriz öncesi %5,5 bir ticaret artışı gözlenirken kriz yılında bu artış %0,51 seviyesine inmiştir. Kriz sonrasında ise korumacı politikalar nedeniyle ticaret artışı negatif değer göstermiş, -%12 olarak belirlenmiştir. Gelişmekte olan ekonomilerde ise ticarete artış kriz öncesi yılda %14,8 iken kriz yılında %8,47'ye gerilemiştir (World Economic Outlook ve Kaya ve Kaygısız, 2015:26-176.) Tablo 2'de 2008 ve 2018 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde mal ve hizmet ticaretinin değişim yüzdeleri verilmiştir. Tabloya göre 2009 yılında ticaret artışı gelişmekte olan ülkelere korumacılık politikalarının etkisiyle %18 gerilemiştir. 2010 yılında %27'lik artış göstermiş ancak 2014 yılına kadar azalış seyri izlenmiştir. 2015 yılında -%11'e düşmüş akabinde tekrar artışa geçmiştir ve 2018 yılı verilerine göre %10 seviyesinde belirlenmiştir. Gelişmiş ekonomilerde de yine korumacı politikaların etkisiyle 2009 yılında ticaret hacmi -%22 olarak kaydedilmiştir. 2010 yılında %14 artış izlenmiş 2014 yılına kadar dalgalı seyre girmiştir. 2015 yılında ise gelişmekte olan ekonomilerde olduğu gibi ticaret hacminde %11 daralma yaşanmıştır. 2016 yılında bir önceki yıla göre herhangi bir değişim yaşanmamış olup 2017 ve 2018 yıllarında %9 seviyesi korunmuştur.

Tablo 2: 2008-2018 Yılları Arasında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ekonomilerde Mal ve Hizmet Ticaretinin* Değişimi (%)

Ekonomi Türü	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gelişmekte Olan Ekonomiler	20	-18	27	22	6	3	1	-11	-4	12	10
Gelişmiş Ekonomiler	13	-22	14	17	-1	2	2	-11	0	9	9

Kaynak: World Trade Statistical Review 2019, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts19_toc_e.htm, erişim tarihi: 10/09/2019.

*Ticaret ithalat ve ihracatın ortalaması olarak hesaplanmıştır.

2008 Eylül ayı sonrasında krizin etkisiyle küresel anlamda başlayan durgunluk emek piyasasında ve uluslararası ticaret kapsamında kendini göstermeye başlamıştır. Ticaret hacmi daraldıkça buna paralel olarak işsizlik de artmaya başlamıştır. İthalat ve ihracat hacimleri bir önceki yıla göre %20 daralma göstermiştir. İşsizliğin artması krizin hane halkı üzerindeki olumsuz etkisinin kanıtı olmuştur. Krizin etkilerinin azaltılması için birçok ülke Keynesyen kamu harcama politikasını uygulamıştır ancak ABD ve AB'nin bankacılık sektörlerinde belirsizlik devam etmektedir. Korumacılık adına ilk hamle ABD'de Başkan Obama tarafından ekonomik destek paketinin imzalanması çerçevesinde yapılmıştır. Paket kapsamında yapılacak olan demir ve çelik alımlarında yalnızca ABD'de üretilen demir ve çeliğin alınması için sınırlama getirilmiştir. Bir başka korumacılık hamlesi de İngiltere'de bir petrol projesinde yer alan İtalyan şirketin yalnızca İtalyan işçi çalıştıracağına belirlenmesiyle gerçekleşmiştir (Yılmaz, 2009-2). ABD, Japonya ve Avrupa ülkeleri krizle beraber gelişen uluslararası finans piyasalarında durgunluğa karşı reel piyasayı korumak adına devletleştirme, faiz indiriminde bulunma ve destek programlarını uygulamıştır. Bu anlamda Türkiye, Brezilya, Hindistan, AB, Vietnam, Rusya, Ukrayna ve Ekvator demir ve çelik içerikli çeşitli ürünlere gümrük tarifeleri getirmiş ve mevcut tarifeleri artırmıştır (Ünay ve Dilek, 2018:228-22). Görüldüğü gibi ülkeler 2008 krizinin yaşandığı dönemde çeşitli koruma tedbirleri alarak iç yapılarını iyileştirmeye çalışmışlardır.

Korumacılık, ticaret savaşları açısından önemli bir karar olarak görülmektedir. 2008 krizinden sonra ABD'nin devletçilik politikasına yönelip 800 milyar dolar tutarında teşvik paketi açmasını takiben çoğu ülke bazı sektörlerde korumacı önlemler almıştır. Otomotiv sektöründe Chrysler ve General Motors şirketleri ABD'den 17,4 milyar dolar borç almıştır. Rusya ise kendi üretimi olan yeni otomobil alımında hazine teşviği sağlamıştır. Bunun yanı sıra Fransa, Renault ve Peugeot için her iki firmaya ayrı ayrı olmak üzere 3 milyar dolar civarında borç vermiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Fransız otomotiv şirketlerine devletin yapacağı mali destekten yararlanabilmenin şarta bağlandığını ve bu şartın da şirketlerin özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki fabrikalarını Fransa'ya intikal ettirmeleri gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca İtalya, Almanya, İsveç ve Birleşik Krallık da kendi bünyesindeki şirketlere 4 milyar dolara kadar değişen rakamlarda devlet yardımı taahhüdünde bulunmuştur. Sektörlerdeki koruma önlemleri bununla sınırlı kalmamış ayrıca tarife artışları da yapılmıştır. Ekvator gıda alanında yoğunlukta olmak üzere 940 üründe, Rusya eski otomobillerde, Hindistan ise çelik ürünlerindeki tarifeleri artırmıştır. Bunlara ek olarak tarife dışı engeller ve ithalat yasakları da getirilmeye başlanmıştır. AB ülkeleri birçok Çin ürününe ve ABD de biyo-dizel ürünü için anti-damping vergisi kararı almıştır (Kalaycı, 2011:83,-73). Korumacılık kapsamında ithal ürünlere karşı en sık başvurulan yöntem ise tarife dışı engeller olmuştur. Bu açıdan yerli malı kullanımını teşvik edecek kampanyalar hazırlanmıştır. ABD tarafından bu konuda 2008 yılında ABD Tüketici Ürünleri Güvenliğini Geliştirme Kanunu'nu yürürlüğe konulmuştur. 2007 yılı verileri kapsamında ABD'de tüketici ürünleri ithalatı büyük bir artış göstermiş buna istinaden ABD ithalat ürünlerinin ithalat işlemlerinin başlamasından itibaren kontrolünü sağlayıp güvenlik bakımından risk barındıran ürünlerin ABD gümrüklerine ulaşmadan önlemini alma şeklinde bir sistem geliştirmiştir. Mali açıdan korumacılığa bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine aktarılan fonların 2007'den sonra süratle geriye çekildiği görülmüştür. Fransa ve İngiltere kredi ve sermaye desteklemesi alan bankaları şarta bağlamıştır. Buna göre bankalar verilen fonları yurtiçinde kullanacak veya fonlar ulusal nitelikteki şirketlerin yurtdışındaki operasyon işlemlerinde kullanılacaktır. Bu tarz korumacılık önlemlerinin diğer Avrupa şirketlerinde de benzerleri görülmüştür. Yerli olmayan çalışanlar işlerinden çıkarılmış işe alımlarda ise yerli çalışanlar tercih edilmiştir (Durusoy, 2013-514).

Küresel krizin başlamasının akabinde G-20 ülkelerinin liderleri 15 Kasım 2008'de koruyucu önlem almayacaklarını G-7 ülkelerinin maliye bakanları da korumacı önlemlerden kaçınacaklarını açıklamışlardır. Ancak Dünya Bankası Uluslararası Ticaret Bölümü birçok ülkeyle birlikte G-20 ülkelerinden 17'sinin dış ticareti sınırlayan korumacı önlem aldıklarını açıklamıştır. Toplamda alınan 47 koruyucu önlemin 35'inin yarısı gümrük vergilerini artırmak, %9'u ise belirli ürünlerin ithalatını yasaklamak olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerin aldığı 12 önlem de sübvansiyon ve diğer destek paketlerinden oluşmuştur. 2008 yılının ikinci yarısından sonra gelişmekte olan ülkeler tarafından anti damping uygulamalarına başvurulmuştur (Ertürk, 2017:2-95). Kriz döneminde korumacılık kapsamında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler farklı önlemler almışlardır. Tablo 3'te bu önlemlerin çeşitleri ve oranları verilmiştir. Buna göre gelişmiş ülkelerde yerli şirketlere sübvansiyonlar ve diğer destek paketleri önlemi %100 olarak uygulanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise ithalat vergisi %49 oranında, sübvansiyon ve diğer destek paketleri %31 oranında, tarife dışı engeller %11 ve ithalat yasakları da %9 oranında uygulanmıştır. Genel anlamda bakıldığında, gelişmiş ülkeler bütün önlemlerini sübvansiyon şeklinde kullanmışken gelişmekte olan ülkeler sübvansiyonun yanı sıra yasaklamalar da kullanmışlardır. Ülkeler sanayi yapılarını diri tutabilmek ve ülke içindeki refahın artırılabilmesi için korumacı önlem almak durumunda kalmaktadırlar. Bu süreçte yerelleşmenin ve yabancı ülkedeki yerli yatırımcıyı da ülke içine enjekte etmenin yolları aranmaktadır.

Tablo 3: Ekonomik Kriz Konjonktüründe Korumacılık Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Uyguladığı Önlemler

Gelişmekte Olan Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler	Gelişmiş Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler
İthalat Vergisi %49	Sübvansiyonlar ve Diğer Destek Paketleri %100
Sübvansiyonlar- Diğer Destek Paketleri %31	
Tarife Dışı Engeller %11	
İthalat Yasağı %9	

Kaynak: Gamberoni, E ve Newfarmer R. (2009), Trade Protection: Incipient but Worrying Trends, World Bank International Trade Department Trade Notes, 37, March, (Aktaran: Durusoy, 2013-512).

Korumacılık anlamında bir başka adım da matrah aşındırma ve kâr kaydırması kapsamında BEPS Eylem Planı'dır. G20 ülkeleri, Eylül 2013'te Saint Petersburg'da yapılan zirve toplantısında OECD'nin oluşturduğu BEPS Eylem Planını onaylamışlardır. OECD, G20 ülkelerinin siyasi desteğini alarak uluslararası vergi işbirliğini geliştirmek için çok uluslu şirketlerin kârlarını düşük vergi alınan ülkelere aktarmalarını engelleyecek bir proje hazırlamıştır. Bu projeye ülkelere iç mevzuatlarında düzenleme yapmalarını öngörmüştür. Uluslararası vergilendirmede şeffaflığın geliştirilmesi için getirilen bir başka önlem de 2005'ten beri AB üyesi ülkeler tarafından kullanılan tasarruflar üzerinde bilgi sahibi olma uygulamasıdır. Diğer taraftan da bilgi değişimi kapsamında ABD'nin buna benzer uygulaması FATCA kullanılmaktadır. Bu uygulamada ABD vatandaşlarına ait finansal bilgiler o ülkenin yetkili otoritesi tarafından ABD Gelir İdaresi'ne gönderilmektedir (Öz ve Kara, 2016:414-172). Mal ve hizmet bakımından getirilen korumacı önlemlerin yanı sıra ülkelerin kanunlarında yabancı sermaye yatırımlarına ait düzenlemeler de uluslararası sermaye korumacılığını gündeme getirmektedir. BEPS Eylem Planı, otomatik bilgi değişimi ve ABD yatırımcıları için oluşturulan FATCA uygulaması, korumacılığın başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

3. Dünya Ekonomisinde Son Dönem Ticaret Savaşları

Küresel anlamda ülkeler ekonomik yapılarına bağlı olarak farklı politikalar tercih etmektedirler. Ülke refahlarını daha çok dış ticarete bağlı olarak sağlayan Çin ve Almanya serbest ticareti savunmakta ancak sanayileşmesini ileri düzeye çıkartmış ve tamamlamış olan ABD ve İngiltere gibi ülkeler ise korumacı politikaları uygulama taraftarı olmaktadır. Küresel anlamda etki yaratan ülke olan ABD'nin korumacı tutumları ve İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı olan Brexit korumacılığın seviyesinin yükseleceğinin belirtileridir (Ünay ve Dilek, 2018,228-19). Diğer taraftan Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol Projesi" ile demiryolları, karayolları ve boru hatlarıyla ülkeler arasında daha serbest bir ticaretin oluşturulması amaçlanmaktadır. Sermaye, mal ve hizmet aktarımının kolaylaştırılması ve yeni pazarlara entegrasyon sağlanması söz konusu olacaktır (Özsümer, 2019-2). Çin'in bu projesi küresel ticarete güç dengelerini değiştirebilecektir. Proje Çin'in ABD'ye karşı açtığı ticaret savaşının bir göstergesi olabilmektedir.

Bir ülkenin kapılarını uluslararası ticarete kapatması kısa süreli fayda sağlayabilir ancak ekonomisini geriletmektedir. ABD yönetimi de bugün Çin'e karşı ticaret açığının büyüdüğünü öne sürerek ticareti engelleyici tedbirler almaktadır. Bu tedbirler sadece Çin'i değil uluslararası ticaret ilişkisinde bulunan bütün ülkeleri etkilemektedir (Eğilmez, 2018: 1-2). Tedbirlerin yanı sıra ABD yönetiminin kurumlar vergisini %35'ten %21'e düşürmesi şeklinde yapılan vergi indirimi nedeniyle meydana gelecek vergi açığının korumacı politikalarla sağlanacak olan gümrük vergileri aracılığıyla giderileceği amaçlanmıştır (Cengiz,

2018:5-807). Ticaret savaşlarının başlamasıyla ve yeni korumacılık politikalarının uygulanmasıyla beraber dünya mal ticaret hacminde ve reel GSYİH'nin yıllık büyümesinde değişiklikler yaşanmıştır. Tablo 4'e göre 2011 yılında %5,2 yıllık değişim gösteren ticaret hacmi 2012 yılında %2,2'ye düşmüş sonrasında dalgalı bir seyir izlemiştir. 2017 yılında %4,6'ya sıçrayış yapmış ve korumacılığın yoğun olarak yaşanmaya başladığı 2018 yılında ise %3 olarak belirlenmiştir. 2019 yılında da %0,4'lük bir düşüş olacağı 2020'de ise tekrar %3'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Küresel GSYİH ise 2011 yılında %2,9 iken 2012'de %2,3 seviyesine inmiştir. 2016 yılına kadar iniş çıkışlar yaşanmış ancak en yüksek değişim yüzdesi 2017 yılında %3 olarak belirlenmiştir. 2018 yılında 2,9 olarak hesaplanmış ancak 2019 ve 2020 yıllarında %2,6 olarak tahmin edilmektedir.

Tablo 4: 2011-2020 Yılları Arasında Dünya Mal Ticareti Hacmi ve Reel Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyümesi (%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019P	2020P
Ticaret hacmi	5,2	2,2	2,5	2,7	2,3	1,6	4,6	3,0	2,6	3,0
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	2,9	2,3	2,4	2,8	2,8	2,4	3,0	2,9	2,6	2,6
Ortalama Ticaret Büyümesi	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Ortalama GSYİH Büyümesi	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3

Kaynak: World Trade Statistical Review 2019, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts19_toc_e.htm, erişim tarihi: 10/09/2019.

P: 2019-2020 yılları tahminlerden oluşmaktadır.

Küresel çapta dış ticaret açısından dünya devi olarak tabir edilen ülkeler Çin ve ABD'dir. Türkiye'nin dış ticaretinde ise AB ülkeleri önemli paya sahiptir. Ticaret savaşları kapsamında bu önemli ülkelerin misillemeler yoluyla aldığı korumacılık önlemleri söz konusu olmuştur. Özellikle ABD ve Çin arasındaki rekabet, diğer ülke ekonomilerini de olumsuz etkilemektedir. Tablo 5'te ABD, Çin, AB ülkeleri ve Türkiye'nin 2017-2019 yılları arasında çeyrek dönemler itibariyle reel GSYİH büyümesi yüzdelerle verilmiştir. Tablo 5'e göre ABD ve AB ülkelerinin reel GSYİH büyümesi 0,3 ila 1 arasında değişmektedir. ABD'nin reel GSYİH büyümesine bakıldığında 2019 yılının ilk çeyreğinde 2018'in aynı dönemine göre 0,3 oranında bir artış göstererek 0,8'e yükselmiştir. Çin ise ülke içerisindeki büyümesine önem vermiş ve dönemler bazında reel GSYİH'sını yükseltmeye çalışmıştır. İncelenen dönemlerde %1,4 ila %1,8 arasında değişimler yaşanmış 2019 yılının ilk çeyreğinde ise %1,4 olarak belirlenmiştir. Türkiye'ye bakıldığında ise, 2017'nin ilk çeyreğinde %1,4 olarak başlayan bu oran 4. Çeyrekte %2,5'e çıkarılmıştır. 2018'in ilk çeyreğinde büyüme oranı %0,9 olarak belirlenmiştir. 2018'in dördüncü çeyreğinde ise bu oran -%2,4 seviyesine gerilemiştir. 2019'un ilk çeyreğinde -%2,6 daralmaya devam etmiştir.

Tablo 5: Seçilen Ekonomilerin 2017 ile 2019 Yılları Arasında Çeyrek Dönemler Bazında Yüzdeler Reel GSYİH Büyümesi

	2017				2018				2019
	1.çeyrek	2.çeyrek	3.çeyrek	4.çeyrek	1.çeyrek	2.çeyrek	3.çeyrek	4.çeyrek	1.çeyrek
ABD	0,4	0,7	0,7	0,6	0,5	1,0	0,8	0,5	0,8
AB Ülkeleri(28)	0,7	0,6	0,6	0,7	0,4	0,5	0,3	0,3	0,5
Çin	1,5	1,8	1,7	1,5	1,5	1,7	1,6	1,5	1,4
Türkiye	1,4	2,0	1,6	2,5	0,9	0,0	-1,6	-2,4	-2,6

Kaynak: World Trade Statistical Review 2019, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts19_toc_e.htm 14/09/2019.

Tablo 6'da ise 2018 yılında dünya mal ticaretinde ilk iki ülke olan ABD ve Çin'in ithalat ve ihracat sıralamaları ile Türkiye verileri incelenmiştir. Çin ihracat açısından dünya sıralamasında birinci sırada yer alırken ithalatta ikinci sıradadır. Bu durum Çin'in derinleşen ticaret savaşından etkilenebileceğini göstermektedir. Çin 2018 yılında dış ticaretinde 351 milyar dolar fazla vermekle birlikte ihracatta dünya sıralamasındaki payı %12,8 iken ithalattaki payı %10,8 olarak belirlenmiştir. ABD ise ihracatta dünya sıralamasında %8,5'lik bir payla ikinci, ithalat %13,2'lik bir payla birinci olmuştur. Dış ticaret dengesi açısından ise 2018 yılında 950 milyar dolar açık vermiştir. Ticaret savaşlarının 2018'de misillemelerle birlikte artış göstermesi ülke içerisinde büyüyen Çin'i, ABD kadar etkilememiştir. Dolayısıyla ABD'nin ileriki aşamayı göz ardı edip korumacılık önlemlerine devam etmesi küresel olarak uluslararası ticarete negatif domino etkisi yaratacaktır. Türkiye'ye baktığımızda ise 2018 yılında dış ticaret dengesi 55 milyar dolar açık vermiştir. İhracatta dünya sıralamasında %0,9'luk payla 31. iken ithalatta %1,1'lik payla 25.sırada yer almaktadır.

Tablo 6: 2018 yılı Dünya Mal Ticaretinde Lider İhracatçı ve İthalatçı Sıralaması Çin, ABD ve Türkiye Verileri (Milyar Dolar ve %)

	İhracat	İthalat	Ülke ihracatının Dünya Sıralamasındaki payı ve yıllık yüzdelerik değişimi	Ülke ithalatının dünya sıralamasındaki payı ve yıllık yüzdelerik değişimi	Ülke İhracatının dünya sıralaması	Ülke ithalatının dünya sıralaması
Çin	2.487	2.136	12,8 / 10	10,8 / 16	1	2
ABD	1.664	2.614	8,5 / 8	13,2 / 9	2	1
Türkiye	168	223	0,9 / 7	1,1 / -5	31	25

Kaynak: World Trade Statistical Review 2019 https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts2019chapter08_e.pdf, 14/09/2019.

Dünya çapındaki ülkelerin yaptığı gibi ABD de, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasını takiben yaklaşık yirmi yıllık süre zarfında gümrük vergilerini düşük seviyelerde tutmuştur. 1985-2011 yılları arasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması tarafları olan Meksika ve Kanada'nın da içinde bulunduğu yirmi ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmalarla ABD'nin gümrük vergisi oranlarında düşüşler yaşanmaya başlamıştır. Bu durum ülkenin korumacılık önlemlerini artıracığının sinyallerini vermiştir. İlk önlem olarak güneş paneli ithalatında %30 ve çamaşır makinesi ithalatında ise %20 gümrük vergisi oranlarını artırmıştır. Artıştan en çok Çin etkilenmiş ve karşılık olarak ABD'den ithal edilen sorgum bitkisine %178,6 oranında anti dumping vergisi uygulamıştır (Şahin, 2018-29,105). ABD'de Donald Trump

yönetimi seçim dönemi vaatlerinde belirttiği gibi iç pazarda iş gücünün artırılmasını sağlamak ve aynı zamanda Amerikan üretim ve ticaretini canlandırmak için korumacılık içeren ekonomi politikalarına yönelerek ticaret savaşlarını tekrardan harekete geçirmiştir (Okay: 2018-1). Çelik ve alüminyum endüstrilerinin ekonomi içerisindeki yerinin gerilediğini belirten ABD, bu endüstrilerin güçlenmesi için yeni gümrük tarifeleri belirlemeye karar vermiş ve düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Buna göre; içinde Türkiye'nin de yer aldığı birçok ülkeye ek gümrük tarifesi getirmiştir. ABD'nin yanı sıra Çin de karşılıklı misilleme yaparak birçok ürün için ek gümrük vergileri kararı almıştır.

İlk olarak 8 Mart 2018'de demir-çelik ithalatına %25 ve alüminyum ithalatına %10 ilave gümrük vergisi koyma kararı alan ABD bu kararı Dünya Ticaret Örgütü'nün korunma kuralı ile uyumlu olup ülkenin ulusal güvenliği nedenine bağlamıştır. Karardan Avustralya, Arjantin, Brezilya, Avrupa Topluluğu ve Güney Kore muaf tutulmuştur. Verilen kararın uluslararası ticaret alanında ABD'nin kurallı ticaret düzenine zarar getireceği tartışılmıştır (Aran, 2018-2). Karardan istisna edilen Kanada ve Meksika 1 Haziran 2018'den itibaren ise AB üyesi ülkelerden ithalatı gerçekleştirilen çelik ve alüminyum ürünlere de yeni gümrük tarifesi getirilmiştir. ABD'nin bu uygulaması karşısında Çin, Meksika, Kanada, Hindistan ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülke ABD'ye karşı tedbirler almaya başlamıştır (Erdil ve Başiböyük, 2018-1). 23 Mart 2018'de ise ABD Çin'den ithal edilen 60 milyar dolarlık ürünü soruşturma kapsamına almıştır. Bu harekete karşılık olarak 2 Nisan 2018'de Çin, ABD'den ithal ettiği içinde domuz eti, taze meyve, şarap ve kuruyemişin bulunduğu 3 milyar dolarlık ürünlere %25 oranında ilave gümrük vergisi koyacağını açıklamıştır. Hemen akabinde 3 Nisan 2018'de ABD fikri mülkiyet konusunu ön plana çıkartarak Çin'in ABD işletmelerinden 300 dolarlık fikri mülkiyet hırsızlığı yaptığını dile getirmiştir. Bu yüzden 50 milyar doları bulan 1300'den fazla ürünün Çin'den ithalatına %25 oranında gümrük vergisi koyacağını ilan etmiştir. Bu yolla ABD, Çin'de üretim yapan ABD'li firmalara dolaylı olarak baskı yapıp teknoloji transferinin gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Çin ise "Made in China 2025" programı ile yapay zeka, robotik, uçak parçaları ve hızlı tren gibi endüstrilerde dünyada lider ülke olmayı planlamaktadır. ABD'nin ek vergi yükümlülüğü koymasını takiben 4 Nisan 2018'de Çin, ABD'den ithal ettiği tutarı 50 milyar dolar olan içinde ticari bazı uçaklar, otomobil, kimyasal maddeler ve soya fasulyesi gibi mekanik ve tarımsal 106 ürüne %25 oranında gümrük vergisi koyacağını ilan etmiştir. Bu ürünler içerisinde özellikle soya fasulyesinin ABD tarafından %56'sı Çin'e ihraç edilmektedir. Getirilen ek vergi yükümlülüğünün soya üreticileri arasında negatif bir etkisinin olacağı belirtilmiştir (Aran, 2018-4). Avrupa Komisyonu tarafından 28 farklı çelik türüne istinaden soruşturma başlatılmış, gümrük vergisinin alınacağı çelik ürünün ithalatındaki artışın önüne geçilerek kota ve gümrük vergisinin uygulanması için öneride bulunulmuştur. 5 Haziran 2018'de 25 AB ülkesinin oylamasıyla geçici korumacılık olarak belirlenen gümrük vergileri uygulamaya konulmuştur (Erdil ve Başiböyük, 2018-1).

2018'de başlayan ve 2019'da da etkisini artırarak devam eden ticaret savaşları, son dönemlerde iyice zarar verici hale dönüşmüş hatta ABD ticaret savaşının yanı sıra kur savaşları da başlatmıştır. ABD'nin özellikle Çin ile misilleme şeklinde süren ticaret savaşları kapsamında gün geçtikçe artan kotalar, engeller, önlemler ve vergiler söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda alınan gümrük vergilerindeki artış kararından biri de 8 Mayıs 2019'da gerçekleşmiştir. ABD 200 milyar dolarlık Çin ürünlerine %10 olarak uygulanan gümrük vergisini %25'e çıkartmış, misilleme olarak da Çin içeriğinde spor araçları, müzik aletleri ve şarapların da olduğu 60 milyar dolar tutarındaki ABD mallarına %5 ile %25 arasında değişen oranlarda ek gümrük vergisi getirdiğini ilan etmiştir. Vergiler 1 Haziran 2019 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır (<https://www.dw.com/tr>). Ayrıca Ağustos 2019'da Çin, 75 milyar dolar tutarındaki ABD ürününe %5 ile %10 arasında değişen tutarlarda ilave gümrük vergisi uygulama kararı almıştır. Karar kapsamındaki ürünler arasında domuz ciğeri, mermer, bisiklet lastiği ve tatlı mısır bulunmaktadır. Bu kararın ardından ABD 1

Ekim'den itibaren başlamak üzere Çin'den gelen ve hali hazırda 250 milyar dolarlık ürüne %30 oranında vergi uygulayacağını açıklamıştır. ABD bunun yanı sıra ayakkabı, giyim, konut tekstili, dizüstü bilgisayar ve cep telefonu gibi teknolojik ürünlere 15 Aralık 2019'dan itibaren %15'lik bir tutarda ek gümrük vergisi getirileceğini ilan etmiştir. 1 Eylül'den itibaren de 110 milyar dolarlık Çin ürününden %15 gümrük vergisi alınmaya başlanmıştır (www.bloomberght.com ve http://www.hurriyet.com.tr). Devam eden ticaret savaşlarının yanı sıra ayrıca ABD, Çin'in Yuan değerini düşürmesine istinaden Dolar için mücadele başlatmış böylece kur savaşı da gündeme gelen politikardan biri olmuştur. 11 yıldır faiz indirimine gitmeyen Amerikan merkez bankası (FED) ilki temmuz toplantısında ikincisi ise Eylül toplantısında olmak üzere 0,25 baz puan faizi indirimi uygulamıştır.

Tablo 7'de 2019 yılı içinde Çin, ABD ve Türkiye'nin ticaret savaşları kapsamında aldıkları korumacı önlemler ve bunların sayıları verilmiştir. Tabloya göre en çok korumacı ülke 2.274 önlem sayısı ile ABD olmuştur. ABD'nin korumacı politikalar arasında en çok, sıhhi ve bitki sağlığı, ticarete teknik engeller, özel korumalar, anti dumping uygulamaları ve dengeleyici önlem aldığı görülmektedir. Çin ise 423 önlemle ikinci sırada yer almaktadır. Çin daha çok sıhhi ve bitki sağlığı, ticarete teknik engeller ve anti dumping önlemleri alırken toplamda 336 önlem sayısı olan Türkiye anti dumping uygulamalarını daha yoğun olarak kullanmaktadır.

Tablo 7: 2019 Yılında Çin, ABD ve Türkiye'nin Aldığı Korumacı Önlem Türleri ve Sayıları

Önlem Çeşitleri	Çin	ABD	Türkiye
Sıhhi ve bitki sağlığı	119	667	46
Ticarete teknik engeller	103	524	28
Anti dumping	106	361	182
Dengeleyici önlem	4	109	1
Koruma önlemleri	1	2	3
Nicel kısıtlamalar	42	59	31
Tarife oranı kotaları	10	52	
Devlet ticaret işletmeleri	38	4	1
Özel korumalar		496	
İhracat sübvansiyonları			44
Toplam	423	2.274	336

Kaynak: World Trade Organization,

<http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=ln>, erişim tarihi: 14/09/2019.

3.1. ABD'nin Dış Ticaret Verilerinin İncelenmesi

Ticaret ve gümrük savaşları en net şekilde ülkelerin dış ticaret verileriyle somutlaşmaktadır. Ticaret savaşlarının daha yoğun yaşandığı yıl 2017-2018 dönemidir. ABD'nin 2016-2018 yılları arasında en çok ihracat yaptığı beş ülke Tablo 8'de verilmiştir. ABD uluslararası ticaret kapsamında daha çok sermaye ve teknolojinin yoğun olduğu mallarda üstünlük sahibidir. İhraç ettiği ürünler arasında havacılık ve uzay sanayi makineleri, elektrikli aletler, otomotiv, tıbbi cihazlar, değerli taş ve mücevherler, mineral yakıtlar ve plastik sanayi ürünleri mevcuttur. Tabloya göre en çok ihracat yapılan ülke Kanada'dır. Kanada'ya yapılan ihracat toplam ihracat içerisinde %18'lik bir paya sahiptir. Diğer ülkeler de sırasıyla Meksika, Çin, Japonya ve İngiltere'dir. Ticaret savaşı kapsamında Çin ile yapılan ihracatın 2018 yılında önemli derecede azalması

dikkati çekmektedir. Çin ile yapılan ihracat toplam ihracatın %7,2'sini oluşturmakta 2017-2018 yılları arasında ihracatta ise %7,4'lük azalış görülmektedir. 2018 yılında tekrar ticaret savaşının başlaması ve bu doğrultuda ABD ile Çin'in karşılıklı ticari engeller ilan etmesi beraberinde ihracatta düşüşü getirmiştir.

Tablo 8: 2016-2018 Yılları Arasında ABD'nin İhracat Yaptığı Ülke Sıralaması (Bin Dolar)

	Ülke	2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İhracatındaki payı (2018)	2017-2018 Yılları arasında İhracat değişimi %
1	Kanada	266.734.465	282.265.135	298.719.020	18	5,8
2	Meksika	230.051.175	243.314.439	265.010.357	15,9	8,9
3	Çin	115.545.508	129.893.587	120.341.426	7,2	-7,4
4	Japonya	63.226.076	67.605.077	74.966.716	4,5	10,9
5	İngiltere	55.169.323	56.257.923	66.228.172	4	17,7

Kaynak: Kocaeli Ticaret Odası Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu 2019, <http://koto.org.tr/images/upload/db62dd328dba30b950434c618296ed64.pdf>, 15/09/2019.

Tablo 9'da ise ABD'nin 2016-2018 yılları arasında en çok ithalat yaptığı ülke sıralamasında ilk beş ülke incelenmiştir. Ülkenin ithal ettiği ürünler arasında telefon, bilgisayar, mobilya, otomotiv, oto yedek parçaları, ilaç, serum ve aşular ile elektronik aletler bulunmaktadır. Sıralamada Çin birinci sırada yer almış ve 2018 yılında ülkenin toplam ithalatındaki payı %21,5 olarak hesaplanmıştır. 2016-2017 yılları arasında ithalatta yüzdelik değişim %9,3 iken 2017-2018 yıllarında %7'ye düşmüştür. Yaklaşık %2,3'lük bir azalışın sebebi ihracatta olduğu gibi iki ülkenin birbirlerine aldığı korumacı önlemlerdir. Alınan önlemler sadece bu iki ülkeyi değil küresel anlamda bütün ülkeleri etkilemektedir.

Tablo 9: 2016-2018 Yılları Arasında ABD'nin İthalat Yaptığı Ülke Sıralaması (Bin Dolar)

Sıra		2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İthalatındaki payı (2018)	2017-2018 Yılları arasında İthalat değişimi %
1	Çin	481.500.093	526.058.825	562.851.621	21,5	7
2	Meksika	296.650.021	317.215.668	349.638.424	13,4	12
3	Kanada	284.244.764	306.465.102	325.801.804	12,5	6,3
4	Japonya	135.101.298	139.797.090	146.073.618	5,6	4,5
5	Almanya	116.302.799	120.004.359	128.407.929	4,9	7

Kaynak: Kocaeli Ticaret Odası(KTO) Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu 2019, <http://koto.org.tr/images/upload/db62dd328dba30b950434c618296ed64.pdf> ve TUIK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 15/09/2019.

Tablo 8 ve 9 birlikte değerlendirildiğinde, ABD'nin Çin'den yaptığı ithalat %7 iken Çin'e yaptığı ihracat -%7,4'tür. Bu durum ABD'nin dış ticaret açığında önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan Meksika'dan yapılan ithalat %12 iken ihracat %8,9'dur. Kanada'dan yapılan ithalat %6,3 iken ihracat %5,8'dir. Belirtilen ülkelerle yapılan dış ticarete ABD'nin açık vererek ilerlediği görülmektedir. Japonya'dan yapılan ithalatta 2017-2018 yılları arasında %4,5 oranında artış görülürken aynı dönemde ihracatta meydana gelen artış ise %10,9 olmuştur. Bunların yanı sıra Almanya'dan yapılan ithalatta %7 ve İngiltere'ye yapılan ihracatta %17,7 artış görülmüştür.

ABD ile Türkiye arasında hem iki taraflı hem bölgesel hem de küresel anlamda birçok ortak nokta vardır. Ekonomik alanla beraber terörle mücadele, bölgesel savaşlar, NATO ile ilgili görüşmeler ve savun-

ma sanayi araçları hakkında ABD ile Türkiye iletişim halindedir (Aytekin ve Uçan, 2018: 7-851). ABD-Türkiye dış ticaret ilişkisine bakıldığında, TÜİK verilerine göre ABD 2018 yılında Türkiye'nin en önemli beşinci ihracat pazarı olmuştur. ABD'ye yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı %4,9'dur (bkz tablo 16). Tablo 10'da Türkiye'nin 2016-2018 yılları arasında ABD ile yaptığı dış ticaret rakamları verilmiştir. Tabloya göre 2018 yılında yapılan ihracatta bir önceki yıla göre %4'lük bir düşüş gerçekleşmiştir. Türkiye'den ABD'ye ihraç edilen ürünlerin arasında demir-çelik, otomotiv, tekstil, gıda ve hava taşıtları ile bunların parçaları vardır. ABD'den yapılan ithalatın Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki payı %5,5 (bkz tablo 17) olup 2018 yılında bir önceki yıla göre %3,5'lük bir artış gerçekleşmiştir. ABD'den Türkiye'ye ithal edilen ürünler arasında şeker pancarı, ilaç, turbo jetler, yatlar, altın, uzay araçları, taş kömürü, pamuk, tekstil, gıda, otomobil, makine ve hava taşıtlarıyla bunların aksam ve parçaları vardır. Türkiye'nin ABD pazarındaki ithalat payı ise %0,4 olarak belirlenmiştir (KTO Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu 2019-15). ABD ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi ise 2018 yılında 20.682.330 bin dolar'dır. Bu tutarın 8.304.649 bin doları ABD'ye yapılan ihracatı gösterirken 12.377.681 bin doları da ithalat rakamını göstermektedir. Dış ticaret dengesi ise -4.073.032 bin dolardır.

Tablo 10: Türkiye'nin 2016-2018 Yılları Arasında ABD ile Dış Ticaret Rakamları (Bin Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2016	10.867.793	6.623.347	17.491.140	-4.244.446
2017	11.951.744	8.654.268	20.606.012	-3.297.476
2018	12.377.681	8.304.649	20.682.330	-4.073.032

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 15/09/2019.

ABD'nin 2018 Mart ayında alüminyum ve demir çeliğe getirdiği ek vergi yükümlülüğü Türkiye için ayrıca değerlendirilecek olursa; ABD'nin ek vergi yükümlülüğü kapsamında Türkiye'den ithal edilecek olan alüminyuma %10, demir-çeliğe ise %25 ek gümrük vergisi getirilmiştir. Diğer taraftan 21 Haziran 2018'de Türkiye Amerika'dan ithal ettiği bazı ürünlere ek vergi yükümlülüğü getirmiştir. Yüksek alkol içeren ürünlerle %70, taş kömürü ve çeşitlerine %5, pirince ve kağıda %25, kullanıma hazır duruma getirilmiş yenilen çeşitli gıdalara ve sert kabuklu meyvelere %10, otomobillere %60, tütün, plastik eşya ve makyaj ürünlerine %30 ve petrokimya ürünlerine %4 oranında ek gümrük vergisi getirilmiştir (Hacaloğlu, 2018). 14 Ağustos 2018'de ise ABD'den ithal edilecek olan bu ürünlere getirilecek ek vergi yükümlülüğünü %100 artırmış, pirince, poli pvc ürünlerine ve kağıt/karton ürünlerine %50, elyaf ve sert kabuklu meyvelere %20, yüksek alkol içeren ürünlere %140, binek otomobillere %120, yaprak tütüne, plastik eşya ve makyaj ürünlerine %60 oranında ek vergi yükümlülüğü getirmiştir (15/08/2018 tarihli 30510 sayılı Resmi Gazete).

ABD tarafından Türkiye'ye 13 Ağustos 2018 tarihinde ikinci ek vergi yükümlülüğü getirilmiş olup, demir-çelikteki oran %25'ten %50'ye, alüminyumda ise %10'dan %20'ye çıkarılmıştır. Tablo 11'de 2017-2018 yılları arasında ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ek gümrük vergisi sonucu alüminyum ve demir çeliğin ihracatının miktar, tutar ve yüzdeleri değişimleri verilmiştir. Tabloya göre alüminyumun ihracatında ek vergi yükümlülüğüne rağmen artış gerçekleşmiştir. Ancak demir-çeliğe getirilen ek vergi ihracat tutarını 1.990 bin tondan 1.065 bin tona geriletmiş %47'lik bir azalma meydana getirmiştir. Ayrıca ek vergi ihracat gelirini 1.269 milyon dolardan 839 milyona düşürmüştür ve gelirden %34 azalma meydana gelmiştir. ABD 16 Mayıs 2019'da demir-çelik sektöründe Türkiye'den yapılan ithalatın düşmesi üzerine ek gümrük vergisi %50'den %25'e düşürülmüştür (Düşündere ve Dündar, 2019-5,11,12).

Tablo 11: 2017-2018 Yıllarında ABD'nin Türkiye'ye Uyguladığı Ek Gümrük Vergisi Sonucu Alüminyum ve Demir Çeliğin İhracatında Miktar Tutar ve Yüzde Değişimleri

Alüminyum		Değişim	Demir-Çelik		Değişim
2017	2018	%	2017	2018	%
52 milyon \$	163 milyon \$	%213	1.269 milyon \$	839 milyon \$	-%34
16 bin ton	49 bin ton	%206	1.990 bin ton	1.065 bin ton	-%47

Kaynak: Düşündere ve Dündar, 2019- 11,12. https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2019/haberler/abd_demir_celik_2018.pdf, erişim tarihi: 21/09/2019.

Türkiye, ABD tarafından 1974 yılında yürürlüğe konulan Genelleştirilmiş Tercih Sistemi'ne (GTS) 1975 yılında dahil olmuştur. Bu sisteme dahil olan ülkelerin bazı malları ABD pazarına gümrüksüz bir şekilde girmektedir. GTS kapsamında ABD, Türkiye'den 2017 yılında 1,66 milyar dolar tutarında ithalat yapmıştır. 2018 yılının on bir aylık döneminde ABD, GTS sistemi içerisinde, dünyadan toplam 20,9 milyar dolarlık ithalat yapmıştır. Türkiye ise 1,74 milyar dolarlık ithalat ve %8,2'lik bir payla beşinci tedarikçi ülke konumuna ulaşmıştır. Ancak ABD yönetimi temsilciler meclisine gönderdiği mektupla Türkiye ekonomisinin artık geliştiğini dolayısıyla bu sistemden çıkarılması gerektiğini önermiş ve Türkiye'yi 17 Mayıs 2019 tarihinden itibaren vergi avantajı sağlanan gelişmekte olan ülkeler arasından (muafiyetlikten) çıkartmıştır (Hacaloğlu, 2019). 2018 yılında ABD'ye yapılan ithalatın yaklaşık %14'ü GTS kapsamında gerçekleşmiştir.

3.2. Çin Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret Verilerinin İncelenmesi

Çin Halk Cumhuriyeti Tablo 6'da görüldüğü üzere 2018 yılında yaklaşık 2,5 trilyon dolar ihracat hacmi ile dünya sıralamasında birinci olan ülke konumundadır. 2018 yılında Çin'in ihracatı bir önceki yıla göre %10 oranında artış göstermiştir. İthalatı ise 2018 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %16 oranında artarak 2,1 trilyon dolar olmuştur. Tablo 12'de ise Çin'in 2019 yılı Ocak-Temmuz ayları arasındaki dış ticaret verileri incelenmiştir. Ülkenin dış ticaret dengesinde hiç açık olmamakla beraber şubat ayında ciddi daralma meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra nisan ayında ithalatın artmasıyla beraber tekrar dış ticaret dengesinde azalış görülmüştür. Haziran ayında ithalatın azalmasıyla beraber dengede artış yaşanmıştır. 2019 Temmuz ayında ihracat, bir önceki aya göre %4,1 oranında, bir önceki yılın aynı ayına göre ise %3,3 oranında artış göstermiştir. İthalat verilerine bakıldığında, temmuz ayında bir önceki aya göre %9,3 artış, bir önceki yılın aynı ayına göre %5,3 azalış görülmüştür. İthalatta bu derecede azalış ihracatta da artış olması ülke dış ticareti açısından olumlu olarak yorumlanabilir. Toplam dış ticaret hacminde ise temmuz ayında bir önceki aya göre %6,4 artış görülmekle beraber bir önceki yılın aynı ayına göre %0,7 oranında bir düşüş yaşanmıştır. 2019 Temmuz ayı dış ticaret dengesi 44.613 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

Tablo 12: 2019 Yılı Çin Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

	İhracat	İthalat	Toplam Hacim	Dış Ticaret Dengesi
Ocak	217.953	178.809	396.763	39.144
Şubat	135.110	131.836	266.946	3.274
Mart	197.889	165.929	363.818	31.960
Nisan	193.454	179.900	373.355	13.554
Mayıs	213.866	172.131	385.997	41.735
Haziran	212.811	161.840	374.651	50.971
Temmuz	221.554	176.941	398.495	44.613
Önceki ay % değişim	4.1	9.3	6.4	
2018 Temmuz % değişim	3.3	-5.3	-0.7	

Kaynak: General Administration of Customs Peoples Republic of China, <http://english.customs.gov.cn/statics/report/monthly.html>, erişim tarihi: 22/09/2019.

Tablo 13'de 2016-2018 yılları arasında Çin'in ihracat sıralamasındaki ilk beş ülke incelenmiştir. Çin her ne kadar ticaret savaşları içinde olsa da ülkenin toplam ihracatında birinci sırada %19,2 payla ABD vardır. ABD ile ihracatta son iki yılın değişim yüzdesi ise %11,4 olarak hesaplanmıştır. Diğer ülkeler sırasıyla Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Vietnam'dır. İlk beş ülke içerisinde son iki yıldaki değişim yüzdesinin en düşük rakamı yani ihracatın yavaşladığı ülke %6,9 oranıyla Güney Kore olmakla beraber ihracatın en fazla artış gösterdiği ülke %18,3 oranıyla Vietnam'dır.

Tablo 13: 2016-2018 Yılları Arasında Çin'in İhracat Yaptığı Ülke Sıralaması (Bin Dolar)

		2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İhracatındaki payı (2018) %	2017-2018 Yılları arasında İhracat değişimi %
1	ABD	385.677.759	430.328.147	479.701.581	19,2	11,4
2	Hong Kong	287.251.662	279.210.546	302.960.301	12,1	8,2
3	Japonya	129.268.487	137.258.933	147.235.099	5,9	7,3
4	Güney Kore	93.707.103	102.703.777	109.028.749	4,4	6,9
5	Vietnam	61.094.097	71.617.248	84.015.799	3,4	18,3

Kaynak: KFA Global Fair Agency, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu 2019, <http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/140.pdf>, 15/09/2019.

Tablo 14'te 2016-2018 yılları arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin ithalatında önemli paya sahip ilk beş ülke verilmiştir. Çin son yıllarda dış ticaret dengesinde açık vermemekle beraber kendi içerisinde büyüme şeklinde yatırımlarını düzenlemektedir. Tablonun ilk sırasında Çin'in toplam ithalatı içindeki payın %9,6'sını oluşturan Güney Kore yer almaktadır. Güney Kore aynı zamanda %15,2 pay ile 2017-2018 yılları arasında ithalatta yüzde değişiminin en yüksek olduğu ülke konumundadır. Diğer ülkeler sırasıyla Japonya, Taipei, ABD ve Almanya'dır. Çin'in toplam ithalatındaki payın en düşük olduğu ülke Almanya, 2017-2018 yılları arasında ithalat değişiminin en düşük olduğu ülke ise %1,3 oranıyla ABD'dir. Bu oran Çin ile ABD arasındaki ticaret savaşının somut göstergesi olarak nitelendirilebilir. Tablodan da görüldüğü üzere 2016-2017 yılında Çin'in ABD'den ithalatında gözle görülecek bir artış yaşanmıştır. Fakat 2017-2018 yılları arasında bu artış düşük oranda gerçekleşmiştir.

Tablo 14: 2016-2018 Yılları Arasında Çin'in İthalat Yaptığı Ülke Sıralaması (Bin Dolar)

		2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İthalatındaki payı (2018)	2017-2018 Yılları arasında İthalat değişimi %
1	Güney Kore	158.974.531	177.553.154	204.566.451	9,6	15,2
2	Japonya	145.670.688	165.794.006	180.401.786	8,4	9,1
3	Taipei	138.847.227	155.961.303	177.345.362	8,3	14,2
4	ABD	135.120.133	154.441.856	156.004.357	7,3	1,3
5	Almanya	86.109.030	96.940.109	106.257.241	4,9	10,4

Kaynak: KFA Global Fair Agency, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu 2019, <http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/140.pdf>, 15/09/2019.

Tablo 15'te 2016-2018 yılları arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile yaptığı dış ticaret verileri incelenmiştir. Tabloya göre 2018 yılında ithalat bir önceki yıla göre %11,3 azalış gösterirken ihracata bakıldığında ise %0,8 oranında bir düşüş görülmüştür. Türkiye'nin Çin ile yaptığı dış ticaret hacminde ise 2018 yılında bir önceki yıla göre %10,1 azalma gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Çin ile dış ticaretinde 2018 yılında 17.806.508 bin dolar açığı mevcuttur. Çin, 2018 yılında Türkiye'nin ihracat yaptığı ülke sıralamasında 16. sırada yer alırken, Türkiye'nin ithalat yaptığı ülke sıralamasında ise 2. sıradadır (TÜİK, 2019).

Tablo 15: 2016-2018 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti Rakamları (Bin Dolar)

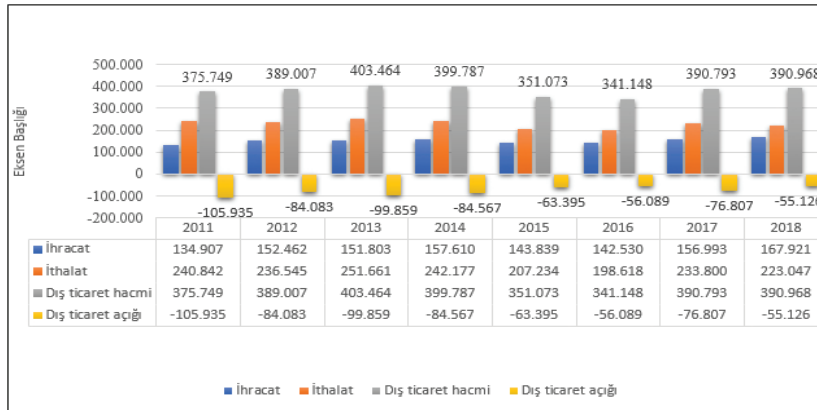
Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2016	25.441.433	2.328.044	27.769.477	-23.113.389
2017	23.370.620	2.936.262	26.306.881	-20.434.358
2018	20.719.046	2.912.538	23.631.585	-17.806.508

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 15/09/2019.

Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ne ihraç ettiği ürünler arasında demir, bakır, kurşun, çinko, krom, bor ve mermer mevcuttur. Çin'den ithal edilen ürünler arasındaysa telefon, ses-görüntü cihazları, bilgi işlem makineleri ve yolcu-yük taşıma gemileri vardır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1 Aralık 2017 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 8 haneli GTİP bazında sıralanan 187 kalem ürün için MFN (En çok kayırlan ülke) bazında gümrük vergilerinde indirimle gidildiği Çin Maliye Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. Söz konusu açıklamada anılan vergi indiriminin Çin Hükümeti (Devlet Konseyi) talimatıyla gerçekleştirildiği ve nihai tüketicilerin daha fazla çeşitte ürüne daha düşük fiyatla ulaşmaları maksadı ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Söz konusu indirim ile mezkûr ürünlerdeki ortalama gümrük vergisi yükünün ortalama olarak %17,3 den %7,7'ye gerilediği belirtilmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018). Çin'de 2018 yılında toplam vergi geliri 16.995.9 Rmb, bu rakamın 1.697,7 Rmb'si dolayısıyla toplam vergi gelirlerinin %10'u gümrük idaresi tarafından toplanan gelirdir (State Taxation Administration of The People's Republic of China, 2018).

3.3. Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Verilerinin İncelenmesi

Türkiye geçmişi boyunca ekonomik ve ticari açıdan önemli dönüm noktaları geçirmiş ve bu konjonktürlerde dış ticaret politikalarını serbestleştirme veya korumacılık şeklinde uygulamıştır. Türkiye 1980 yılından itibaren ithal ikameci politikadan ayrılıp dışa dönük ihracat temelli büyüme modelini uygulamaya başlamıştır (Kolçak, 2013:27-193). Ticaretin serbestleşmesiyle de dış ticaret hacminde artışlar görülmüş ancak diğer taraftan kriz dönemlerinde cari açıklar meydana gelmiştir. Grafik 1'de Türkiye'nin 2011-2018 yılları arasındaki dış ticaret verileri incelenmiştir. 2015 ve 2016 yılları ihracatın düşük seyrettiği yıllardır. 2014, 2015 ve 2016 yıllarında ise ithalatın düşük seyir izlediği görülmektedir. Dış ticaret hacminin en yüksek olduğu yıl 2013'tür ancak bu yılda bir öncekine göre ihracat düşüp ithalat artması sebebiyle dış ticaret açığı da büyük rakamlara ulaşmıştır. En fazla dış ticaret açığı yaşanan yıllar 2011 ve 2013 olmuştur.



Grafik 1: 2011-2018 Yılları Arasında Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ülkenin dış ticaretinde daha sağlıklı yorum yapabilmek için ithalat ve ihracat verilerinin GSMH'ya oranının ve ihracat/ithalat oranının dikkate alınması gerekmektedir. Türkiye'de ihracatın GSMH'ya oranı 2013,2015 ve 2016 yıllarında düşüklük göstermiş 2018 yılında ise %21,4 olarak belirlenmiştir. İthalatın oranına bakıldığında en yüksek oran 2013 yılında 30,6 en düşük oran ise 2016 yılında %23 olarak belirlenmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla göre artış göstererek %28,4'e yükselmiştir. İhracatın/ithalata oranına ithalatın ne kadarının ihracat için yapıldığı görülmektedir. 2013 ve 2017 yıllarında düşüşler gerçekleşmiş ancak 2018 yılında %75,3 oranına çıkmıştır. Bu yükseliş yapılan ihracatın ne kadarının ithalat yoluyla yapıldığını gösterdiği için ithalata dayalı ihracat durumunu ortaya çıkartmaktadır. 2018 ve 2019'un Ocak-Eylül aralığı incelendiğinde 2019 karşılama oranı önceki yılın karşılama oranından daha çok yükselerek %84,7'ye çıktığı görülmektedir.

Tablo 16: 2011-2019 Yılları Arasında Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (%)

	Yıllık								Ocak-Eylül		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018	2019	%
İhracat / İthalat (%)	56,0	64,5	60,3	65,1	69,4	71,8	67,1	75,3	70,6	84,7	
İhracat / GSMH (%)	17,4	19,4	18,4	19,7	16,7	16,5	18,4	21,4			
İthalat / GSMH (%)	31,1	30,1	30,6	30,3	24,0	23,0	27,5	28,4			

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 02/11/2019.

Tablo 17'de Türkiye'nin 2016-2018 yılları arasında ihracat sıralamasında ilk beş ülkenin verileri incelenmiştir. Buna göre; ihracatta birinci sırada yer alan ülke Almanya'dır. Ülkenin toplam ihracat içerisindeki payı %9,6 olup 2017-2018 yılları arasında %6,7 artış görülmüştür. İkinci sırada ise toplam ihracat içindeki payı %6,6 olan Birleşik Krallık yer almaktadır. Bu ülke 2017-2018 yılları arasında %15,6 oranıyla Türkiye'nin ihracatında en fazla artış görülen ülke konumuna gelmiştir. Ülke ihracatında üçüncü sırada %5,6 pay ile İtalya, dördüncü sırada ise %5 ile Irak yer almaktadır. Tabloda göze çarpan durum 2017-2018 yılları arasında ihracatta Irak'ın payında büyük oranda azalma olmasıdır. 2016-2017 yılında ihracatta artış görülürken 2017-2018 yıllarında Irak'ın Türkiye'den gelen gıda ve tarım ürünlerine yasak koyması durumu yaşanmıştır. Bu sebepten %7,8 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Son sırada ise %4,9 oranıyla ABD yer almaktadır. ABD'nin Türkiye'den gelen bazı mallara ek mali yükümlülük koyması sonucu ülkeye yapılan ihracatta 2017-2018 ticaret savaşının artış gösterdiği dönemde %4 oranında düşüş görülmüştür.

Tablo 17: Türkiye'nin 2016-2018 Yılları Arasında İhracat Yaptığı Ülke Sıralaması

	Ülke	2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İhracatındaki payı % (2018)	2017-2018 Yılları arasında İhracat değişimi %
1	Almanya	13.998.653	15.118.910	16.136.905	9,6	6,7
2	B.Krallık	11.685.790	9.603.189	11.106.981	6,6	15,6
3	İtalya	7.580.837	8.473.471	9.560.164	5,6	12,8
4	Irak	7.636.670	9.054.612	8.346.026	5,0	-7,8
5	ABD	6.623.347	8.654.268	8.304.649	4,9	-4,0

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 15/09/2019

Tablo 18'de ise 2016-2018 yılları arasında Türkiye'nin ithalatında en yüksek paya sahip olan ilk beş ülke incelenmiştir. Buna göre; %9,9 oranıyla ilk sırada Rusya yer almakta olup incelenen üç yıl süre zarfında

yapılan ithalat sürekli artmıştır. İkinci sırada ise %9,3 oranıyla Çin yer almaktadır. Ancak verilen yıllarda Çin ile ithalatta sürekli azalma görülmüş ve 2017-2018 yıllarında değişim yüzdesi -%11,3 olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin ithalatında üçüncü sırada %9,1 payla Almanya ve dördüncü sırasında ise %5,5 payla ABD yer almıştır. Ticaret savaşına rağmen ABD ile yapılan ithalat incelenen yıllarda sürekli artış göstermiş son iki yıl değişim yüzdesi ise %3,5 olarak belirlenmiştir. Sıralamada beşinci olan ülke İtalya'dır. 2018 yılında Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı %4,6 olmakla beraber son iki yıldaki ithalatta -%10,1 oranında düşüş meydana gelmiştir.

Tablo 18: Türkiye'nin 2016-2018 Yılları Arasında İthalat Yaptığı İlk Beş Ülke

	Ülke	2016	2017	2018	Ülkenin Toplam İthalatındaki payı % (2018)	2017-2018 Yılları arasında İthalat değişimi %
1	Rusya Fed.	15.162.386	19.514.094	21.989.574	9,9	12,6
2	Çin	25.441.433	23.370.620	20.719.046	9,3	-11,3
3	Almanya	21.474.989	21.301.869	20.407.264	9,1	-4,2
4	ABD	10.867.793	11.951.744	12.377.681	5,5	3,5
5	İtalya	10.218.387	11.304.715	10.154.156	4,6	-10,1

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, erişim tarihi: 15/09/2019.

Ticaretin kısıtlanması amacıyla kullanılan gümrük vergilerinin temel amaçlarından biri gelir sağlama-nın yanı sıra yerli üretimi ve üreticiyi yabancı rekabete karşı korumaktır. Son yıllarda gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmalarına bağlı olarak birçok ülkede gümrük vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı azalmış durumdadır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2010-255). Türkiye'de özellikle DTÖ ve AB Gümrük Birliğinin esaslarını üye olmasından dolayı uygulamakta ve gümrük vergisinin oranlarını genellikle bu esaslara göre belirlemektedir. Ülkemizde tarife indirimleri, ticaretin serbestleştirilmesi gibi sebeplerle gümrük vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı oldukça düşmüş ve gümrük vergisi nicelik olarak önemini kaybetmiştir. Ülkeler yerli üretimi koruma, mali veya diğer amaçlarla gümrük vergisinin yanında gümrük vergisi olarak adlandırılmayan ancak uygulandığı eşyaya gümrük vergisi etkisi yaratan anti-damping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi ve mali yükler de uygulayabilmektedirler.

Tablo 7'de verildiği üzere Türkiye ticaret savaşları kapsamında 2019 yılı içerisinde 336 önlem almıştır. Bu önlemlerin 182'si anti damping, 46'sı sıhhi ve bitki sağlığı, 44'ü ihracat sübvansiyonları, 31'i nicel kısıtlamalar, 28'i ticarete teknik engeller, 3'ü koruma engelleri ve 1'er tanesi de dengeleyici önlem ve devlet ticaret işletmeleri olarak belirlenmiştir. Anti damping vergisi alınan bazı ürünler; polyester elyaf, menteşeler, askılıklar, termosifonlar, zincirler, mensucat, paslanmaz çelik borular, teller, iplikler, kayışlar, ateş tuğlaları, granitler, kontraplaklar, demir ve çelikten boru bağlantı parçaları, renksiz düz camlar, lastikler, sıcak haddelenmiş kalın levha, beton pompaları, fermuarlar, çakmaklar, bebek arabaları, halat ve kablolar, cam kapaklar, çapa makineleri, suni deriler, cırt bantlar, brandalar, laminant parkeler ve şofbenlerdir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 19'da 2011-2018 yılları arasında uluslararası ticaret işlemlerinden elde edilen vergilerin tutarları ve bu vergilerin hem vergi gelirleri içindeki hem de genel bütçe gelirleri içindeki payı hesaplanmıştır. Uluslararası ticaret işlemlerinden elde edilen gelirler içerisinde gümrük vergileri, ithalattan alınan katma değer vergileri ve diğer dış ticaret gelirleri vardır. Tablo incelendiğinde dış ticaret işlemlerinden toplanan vergiler 2011-2018 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Gümrük vergileri 2011-2013 yılları arasında birbirine yakın tutarlardayken 2014'ten sonra yükselişe geçmiştir. 2017 yılında ise 2013 yılındaki tutarın üç katı olmuş 2018'de ise 14,5 milyara ulaşmıştır. Ek mali yükümlülüklerden elde edilen gelirler ise 2012

yılında 2011'in üç katı artmıştır. 2015 yılında ise 2014 yılındaki gelirin sekiz katı azalarak 149.013 bin lira olmuştur. 2017 yılında ise 2016 yılının gelirinin yarısı oranında azalma göstererek 92.851 bin lira olmuştur. 2018 yılında ise 577.058 bin liraya yükselmiştir. Uluslararası ticaretten elde edilen gelirlerin vergi geliri içindeki payına bakıldığında %18,28 ile %21,71 arasında dalgalı seyir izlediği görülmektedir. En yüksek oran 2018'de %21,71 olarak belirtilmiştir. Toplam bütçe geliri içindeki paylar incelendiğinde %10,03 ile 12,35 arasında dalgalı seyir izlediği görülmektedir. 2018 yılında toplam bütçe gelirleri içindeki pay %12,35'e ulaşmıştır.

Tablo 19: 2011-2018 Yılları Arasında Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Elde Edilen Gelirler ve Genel Bütçe ile Vergi Gelirleri İçindeki Payı (% ve Bin TL)

Gelir Kalemleri	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam Bütçe Gelirleri	449.496.058	505.374.291	591.733.241	652.111.132	747.097.175	859.621.908	937.790.023	1.118.965.017
Toplam Bütçe Gelirleri İçindeki Pay %	11,89	10,94	11,54	10,91	11,13	10,03	12,04	12,35
Vergi Gelirleri	260.945.623	286.324.162	334.704.964	362.175.100	419.094.393	471.729.227	550.397.373	636.651.069
Vergi Gelirleri İçindeki Payı %	20,48	19,32	20,40	19,64	19,84	18,28	20,52	21,71
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	53.451.636	55.310.438	68.269.135	71.143.780	83.166.476	86.248.490	112.932.462	138.220.671
Gümrük Vergileri	4.653.091	5.194.839	5.409.004	6.542.795	8.280.339	9.065.066	12.328.535	15.276.080
Gümrük Vergileri	4.209.686	4.012.823	4.061.875	5.343.061	8.131.326	8.878.992	12.235.684	14.699.022
Ek Mali Yükümlülük	443.405	1.182.016	1.347.129	1.199.734	149.013	186.074	92.851	577.058
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	48.685.121	50.000.138	62.727.358	64.411.113	74.645.805	76.835.576	100.095.716	122.261.596
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	48.685.121	50.000.138	62.727.358	64.411.113	74.645.805	76.835.576	100.095.716	122.261.596
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	113.424	115.461	132.773	189.872	240.332	347.848	508.211	682.995
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	113.424	115.461	132.773	189.872	240.332	347.848	508.211	682.995

Kaynakça: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, <https://muhasabat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, Erişim tarihi: 02/10/2019.

Tablo 20'de 2019 yılının Ocak-Ağustos dönemleri arasında Türkiye'nin dış ticaret işlemlerinden elde edilen vergi gelirleri ve bunların hem vergi gelirleri içinde hem de genel bütçe gelirleri içindeki payı incelenmiştir. Ocak ve Mayıs aylarında artış gösteren gelirlerde Haziran ve Ağustos aylarında düşüş yaşanmıştır. Toplam vergi gelirleri içindeki payı Mart ayında %28,55 oranıyla en yüksek seviyesine çıkmış, kümülatifte ise %20,76 olarak belirlenmiştir. Genel bütçe gelirleri içindeki payı vergi gelirlerindeki gibi Mart ayında %22,98 ile en yüksek seviyesine çıkmış toplamda ise %15,57 olarak hesaplanmış ancak %21,61 olarak hedeflenen oranın altında kalmıştır.

Tablo 20: 2019 Yılı Ocak-Ağustos Ayları Arasında Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Elde Edilen Gelirler ve Genel Bütçe ile Vergi Gelirleri İçindeki Payı (% ve Bin TL)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Toplam	Bütçe Hedefi
Genel Bütçe Gelirleri	96.523.290	64.699.563	51.046.881	56.509.585	69.740.356	53.666.695	91.462.843	93.148.326	576.797.539	867.296.403
Genel Bütçe Gelirleri İçindeki pay%	9,56	14,89	22,98	20,46	19,40	18,51	14,64	11,61	15,57	21,61
Vergi Gelirleri	55.674.824	57.499.122	41.088.165	48.771.083	59.832.917	44.876.671	58.321.960	66.620.442	432.685.184	756.494.735
Vergi Gelirleri İçindeki payı %	16,58	16,76	28,55	23,70	22,61	22,14	22,95	16,23	20,76	24,77
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Al. Ver.	9.230.622	9.635.441	11.730.021	11.559.360	13.530.434	9.935.635	13.387.037	10.810.850	89.819.400	187.393.016
Gümrük Vergileri	1.047.232	1.081.403	1.263.953	1.224.766	1.629.026	1.170.231	1.708.085	1.256.463	10.381.159	20.725.087
Gümrük Vergileri	979.973	1.046.510	1.182.772	1.138.204	1.475.711	1.052.444	1.499.667	1.149.269	9.524.550	
Ek Mali Yükümlülük	67.259	34.893	81.181	86.562	153.315	117.787	208.418	107.194	856.609	
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	8.139.479	8.499.710	10.405.026	10.283.871	11.845.688	8.727.990	11.615.337	9.505.143	79.022.244	165.771.131
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	8.139.479	8.499.710	10.405.026	10.283.871	11.845.688	8.727.990	11.615.337	9.505.143	79.022.244	165.771.131
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	43.911	54.328	61.042	50.723	55.720	37.414	63.615	49.244	415.997	896.798
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	43.911	54.328	61.042	50.723	55.720	37.414	63.615	49.244	415.997	896.798

Kaynakça: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, Erişim tarihi: 02/10/2019.

Sonuç

Dış ticaretlerinde açık vermeye başlayan ülkeler genellikle bu açıklarını kapatmak için korumacılık politikasını uygularlar. Korumacılık politikasında amaç genellikle ülke içindeki yerli sanayiye korumak ve yeni gelişen endüstrilere destek vermektir. Bu yolla bir taraftan iktisadi büyüme ve kalkınma gerçekleşecek diğer taraftan ise uluslararası rekabet gücü artacaktır. Korumacılık politikası araçları çalışmada da belirtildiği gibi gümrük engelleri, eş etkili vergiler, anti dumping uygulamaları, tarife kısıtlamaları ve gümrük vergileri gibi mali yükümlülük, kısıtlama veya engellerden oluşmaktadır. Konjonktürel olarak kriz, savaş, durgunluk dönemlerinde korumacılık politikaları kullanılmaktadır. Bunun en önemli örnekleri Birinci Dünya Savaşı ve 2008 Ekonomik Kriz dönemleridir. 2008 kriziyle birlikte büyümenin yavaşlaması,

ihracatın azalması ve işsizliğin de artması sebebiyle korumacı önlemler de alınmaya başlanmıştır. Çoğu dünya ülkesi korumacılık adına hem sermaye hem de emeğe yönelik önlemler almış ve destek paketleri açıklamıştır. Bunlar gelişmiş ülkelerde sübvansiyon olarak gelişmekte olan ülkelerde ise tarife dışı engel, ithalat vergisi, sübvansiyon ve ithalat yasağı şeklinde alınmış önlemlerdir. Yapılan düzenlemeler sadece belirli ülkeleri değil birbirleriyle dış ticaret ilişkisinde buldukları için küresel anlamda hemen hemen bütün ülkeleri etkileme gücüne sahiptir. İngiltere'nin AB'den ayrılmasının onayı ve Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" projesi, yabancı pazarda yatırımcıları olan ülkelerin bu yatırımcıları kendi ülkelerine dönme çağrısı, yerli malı tüketiminin artırılması için uygulanan teşvik edici kampanyalar, şarta bağlı mali destek uygulamaları ve istihdamda yerli çalışanların tercihi gibi durumlar korumacılığın bariz göstergeleri olup aynı zamanda ticaret savaşını körükleyen eylemlerdir.

Korumacılık eylemleri Dünya Ticaret Örgütü tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Ancak ticaret savaşları ABD'nin ulusal güvenliğinin korunması talebi sebebiyle başlamıştır. 2018-2019 yılları arasında kendini daha çok gösteren ticaret savaşları sürerken dünya ticaret hacminde daralma yaşanmıştır. Ticaret savaşları iki dev ekonomi olan Çin ve ABD'nin karşılıklı misillemeleri sebebiyle hala devam etmektedir. Ancak bu savaşlardan daha yoğun zarar görebilecek olan ülkeler gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerdir. ABD'nin korumacılık adına aldığı kararlara başta Çin olmak üzere Meksika, Kanada, Hindistan, Türkiye ve daha birçok ülke karşı tedbir almaya başlamıştır. Bunun yanı sıra ABD kur savaşı da başlatmış akabinde ürünlerinin fiyatlarını düşürebilmek için bazı ülkeler de devalüasyonla ulusal paralarını değersizleştirerek ihracat kapasitelerini artırmaya çalışmışlardır. Kurlarda bu şekilde oynama yapılması ticari gerilimin artacağını göstermektedir. Meydana gelen kur savaşı aslında kısır döngü şeklinde ticaret savaşının hem tetikleyicisi hem de sonucunu oluşturmaktadır. Ülkeler finansal açıdan olumsuz etkilenmemek için kendi para birimleriyle ticaret yapıp dolardan uzaklaşmaya çalışmaktadırlar. Çalışmada seçilen ABD, Çin ve Türkiye verilerine göre en fazla korumacı ülke 2.274 önlem ile ABD, ikinci sırada 423 ile Çin ve üçüncü sırada 336 önlem ile Türkiye yer almıştır. Bu süreçte ABD'nin Çin ile ihracatında gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir ancak ithalatında artış görülmektedir. Türkiye ile ABD arasında ise misillemeler artarak devam etmiştir. Türkiye özellikle binek otomobillere, alkollü içeceklerle, pirinç, elyaf ve kağıt ürünlerine çok yüksek ithalat vergileri belirlemiştir. ABD ise demir-çelik ve alüminyumdaki vergi oranlarını daha yükseğe çekme kararı almış ve oranları %100 artırmıştır. Türkiye'den yapılan ithalat seviyesinin düşmesi üzerine de demir-çeliğin vergi oranını %50 azalmıştır. Akabinde ise ABD artık Türkiye ekonomisinin geliştiğini sebep göstererek Türkiye'yi GTS sisteminden çıkartmıştır. Çin cephesinden bakıldığında ülke içinden büyüme gerçekleştiği için ABD ile ithalat ve ihracatında negatiflik görülmemekle beraber ihracatı artmış ancak ithalatında azalış görülmüştür. Türkiye ile Çin arasındaki dış ticarete ise Çin'den yapılan ithalatta azalış görülürken ihracatında daha düşük oranda bir azalış meydana gelmiştir.

Türkiye ekonomisi dış ticaret verileri incelendiğinde 2017-2018 yıllarında ihracatta artış ithalatta ise azalış görülmüştür. Dolayısıyla çok yüksek olmamakla beraber dış ticaret hacminde genişleme olmuş ve dış ticaret açığı kapatılmaya başlanmıştır. 2018 verilerine göre ithalatın da ihracatın da GSMH içindeki payı artış göstermiştir. Buna karşın ihracat/ithalat oranı yükselişe geçmiştir. Bu da Türkiye'nin ithalata dayalı ihracatın daha yoğun olduğunu göstermektedir. ABD ile yapılan ihracatta 2017-2018 yıllarında %4 azalma ve ABD'den yapılan ithalatta %3,5 artış görülmüştür. Türkiye'nin uluslararası ticaret ve muamelelerden elde ettiği gelirler, ithalde alınan KDV ve gümrük vergileri 2011-2018 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Ek mali yükümlülüklerde ise 2015-2017 yılları arasında düşüş yaşanmıştır ancak bu ticaret savaşının kızıdığı döneme denk gelmemiştir. Vergi gelirleri içindeki paylarda da dış ticaretten elde edilen gelirlerde son yıllarda artış mevcuttur. 2019 Ocak-Ağustos ayları incelendiğinde ise Ağustos ayında hem işlem hacmi olarak hem de vergi gelirleri içerisindeki pay olarak düşüş yaşandığı görülmüştür. Diğer taraftan

hali hazırda kullanılan gün geçtikçe geliştirilen BEPS Eylem Planı, Otomatik Bilgi Değişimi ve FATCA uygulamaları da korumacılığın farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu uygulamalar mal ve hizmet ticaretinin yanı sıra yabancı sermaye yatırımlarının da koruma altına alındığının göstergesi olmaktadır.

Bilindiği üzere dünya ekonomisinde önemli paya sahip olan gelişmiş ülkelerin kendini uluslararası ekonomiden soyutlayıp korumacı politikalar uygulaması küresel anlamda ticaret yapan bütün ülkeleri etkileyebilecektir. Dolayısıyla ticaret savaşlarının bitirilmemesi durumunda dünya çapında ticaret daralacaktır. Türkiye'nin de bu ticaret savaşlarından dönülmesi zor zararlarla çıkmaması için gerekli önemliliğe sahip sektörlerde korumacılık yapması ve yerli üretime yönelmesi gerekmektedir. Bir ülkeyi ayakta tutabilecek tek güç yatırımların artırılarak yurtiçi sanayinin ülke ihtiyaçlarına cevap vermesidir. Ancak 2019 yılı sanayi üretim endeksine bakıldığında %3,6 azaldığı görülmektedir. Bu sonuç vergi yapısına da yansiyarak olumsuz sonuçlar verebilecektir. Türkiye aynı zamanda yurtdışında yeni pazarlar keşfetmeli ve pazarların sahasını genişletmelidir. Ulusal menfaati göz önünde bulundurarak aşırıya gitmemek üzere korumacı önlemler alabilmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, M. (2009), "Liberalizmin İktisadi Modeli Serbest Piyasa Ekonomisi", Eskieni Sosyal Bilimler Dergisi, <https://dergipark.org.tr/eskiyeni/issue/37278/431197>, 15, 18-26.

Aran, B. (2018), "ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4331>, Erişim tarihi:12/07/2019.

Aydemir, C ve Güneş, H.H. (2006), "Merkantilizmin Ortaya Çıkışı", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.e-sosder.com,5(15), 136-158.

Aytekin, İ ve Uçan, O. (2018), "Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme", Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(2), 851-862, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598112>, Erişim tarihi: 04/11/2019.

Bakırtaş, İ ve Tekinşen, A. (2004), "Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 83-100.

Bayar, M. (2018), "ABD-Çin Ticaret Savaşının Arka Planı", Stratejik Düşünce Enstitüsü, <https://www.sde.org.tr/degerlendirme/sd-degerlendirme-abd-cin-ticaret-savasinin-arka-planı-analizi-11567>, Erişim tarihi: 01/08/2019.

Cengiz, O. (2018), "Neoliberal Çağda, Korumacı Politikalar Ekseninde Yeni Uluslararası Ekonomik Rekabet Alanı: ABD – Çin Mücadelesi", 5(14), 799-809.

Cicioğlu, Ş. ve Yıldız, A. (2018), "Kriz Dönemlerinde Reel Ekonomik Göstergelerin Sinyal Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi: 1999-2017 Türkiye Örneği", Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 1,38-73.

Durusoy, S. (2013), "Krizin Orta ve Uzun Vadeli Yıkıcı Etkisi: Yükselen Korumacılık", International Conference On Eurasian Economies 2013, Session 7B-Uluslararası Ticaret, 510-517.

Düşündere Taşöz, A ve Dünder, M. (2019), "Amerika'nın Demir-Çelik ve Alüminyum İthalatına Getirdiği Ek Gümrük Vergileri Türkiye'yi Ne Kadar Etkiledi", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2019/haberler/abd_demir_celik_2018.pdf, Erişim tarihi: 21/09/2019.

DW. (2019), "Çinden ABD'ye Gümrük Vergisi Misillemesi", <https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-abdye-g%C3%BCmr%C3%BCK-vergisi-misillemesi/a-49000145>, Erişim tarihi: 19/09/2019.

Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2010), Vergilerin Ekonomik Analizi, Dora Yayınları.

Eğilmez, M. (2018), "Ticaret Savaşları", <http://www.mahfiegilmez.com/2018/09/ticaret-savaslar.html>, Erişim tarihi: 03/08/2019.

Erdil, Ö ve Başbüyük, Ö. (2018), "Küresel Ticaret Savaşları Başladı", TOKKDER, Erişim tarihi: 03/08/2019.

Erkan, B. (2012), "Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 195-218.

Ertürk, N. (2017), "Ticaret Savaşları ve Dünya Ekonomisine Etkisi", Fiscoeconomia Dergisi, 1(2), 88-112.

Gamberoni, E ve Newfarmer R. (2009), Trade Protection: Incipient but Worrying Trends, World Bank International Trade Department Trade Notes, 37, March.

General Administration of Customs Peoples Republic of China, <http://english.customs.gov.cn/statics/report/monthly.html>, Erişim tarihi: 22/09/2019.

Göze Kaya, D ve Durgun Kaygısız, A. (2015), "2008 Küresel Krizi ve Sonrasında Türkiye'de Uygulanan Maliye Politikalarına Genel Bir Bakış", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 11(26), 171-194, <http://ijmeh.org/index.php/zkesbe/article/view/917/pdf>, Erişim tarihi: 05/07/2019.

Hacaloğlu, H. (2019), Türkiye- ABD GTS Kararı, <https://www.amerikaninsesi.com/a/t%C3%BCrkiye-abd-nin-gts-tercihinden-rahats%C4%B1z-olsa-da-serinka nl%C4%B1-kar%C5%9F%C4%B1l%C4%B1yor-/4814513.html>, Erişim tarihi: 20/09/2019.

Hacaloğlu, H. (2018), ABD'den İthal Edilen Ürünlere Uygulanan Vergiler Mütakabiliyet Amaçlı, <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-den-ithal-edilen-ürünlere-uygulanan-vergiler-mutekabiliyet-amacli/4486634.html>, Erişim tarihi: 21/09/2019.

International Monetary Fund, (2019), "Dünya Ekonomik Görünüm Raporu", <https://www.imf.org/en/publications/weo>, Erişim tarihi: 14/09/2019.

Kalaycı, İ. (2011), "Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir GFZT Yaklaşımı", Sayıştay Dergisi, 83, 69-96.

Kalaycıoğlu, S. (2017), "Korumacılığın Çirkin Yüzü: Ticaret Savaşları", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, https://tasam.org/tr-TR/lcerik/45086/korumaciligin_cirkin_yuzu_ticaret_savaslari, erişim tarihi: 20/09/2019.

KFA Global Fair Agency, (2019), "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu 2019", <http://www.btso.org.tr/documents/countryreport/140.pdf>, Erişim tarihi: 15/09/2019.

Kocaeli Ticaret Odası "Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu 2019", <http://koto.org.tr/images/upload/db62dd328dba30b950434c618296ed64.pdf>, Erişim tarihi: 15/09/2019.

Kolçak, M. (2013), "Dış Ticaret Vergilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(4), 188-209, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30528>, Erişim tarihi: 01.10.2019.

Mangır, F ve Acet, H. (2014), "Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliği'nde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye'nin Uyumu", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı, 93-108.

Okay, H. (2018), "Dünya Ticaret Savaşları", <https://www.dunya.com/kose-yazisi/dunya-ticaret-savaslari/424048>, Erişim tarihi: 20/08/2019.

Öz, E ve Yaraşır, S. (2009), "Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (52), 3-40.

Öz, E ve Kara, M.C. (2016), "Bir Küresel Vergi Uyum Projesi: BEPS", Vergi Dünyası Dergisi, (414), 172-181, <http://www.ersanoz.com/makaleler/05-02-2016-bir-kuresel-vergi-uyum-projesi.pdf>, Erişim tarihi: 01.11.2019.

Öz, S. (2009), "Büyük Bunalım Deneyimi Işığında Küresel Kriz", TUSİAD Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu 09-03, <http://docplayer.biz.tr/4481307-Buyuk-bunalim-deneyimi-isiginda-kuresel-kriz.html>, Erişim tarihi: 01/09/2010.

Özsümer, E.S. (2019), "İzmir Ticaret Odası Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu", http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1571311450.pdf, Erişim tarihi: 27/10/2019.

Polat, F.Y. (2015), Döviz Kurları, Ülke Ekonomisi İçin Önemi ve Kur Savaşları, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

State Taxation Administration of The People's Republic of China, <http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101270/c101273/c5107021/content.html>, Erişim tarihi: 21/09/2019.

Şahin, M. (2019), "Günümüz Ticaret Savaşlarında Gümrük Vergilerinin Yeri ve Önemi", Mali Çözüm Dergisi, 29(152),

91-114.

Tabar, Ç. ve Tokatlıoğlu, M. (2018), "Küresel Ekonomik Kriz Döneminde Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikalarının Değerlendirilmesi" International Journal of Public Finance, 3(1), 27 – 46, <http://dergipark.gov.tr/ijpf>.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, <https://muhasabat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, Erişim tarihi: 02/10/2019.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2018), "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Pazar Profili", <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profilii/pazar-ile-ilgili-bilgiler>, Erişim tarihi: 21/09/2019.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2019), Türkiye'nin Dış Ticaretinde Yürürlükteki Önlemler, <https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/korunma-onlemleri/yururlukteki-onlemler>, Erişim tarihi: 21/09/2019.

TÜİK, Türkiye'nin Dış Ticaret Hadleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 15/09/2019.

Ünay, S ve Dilek, Ş. (2018), "Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşı", Seta Analiz Raporu, https://setav.org/assets/uploads/2018/01/A228_.pdf, 228, Erişim tarihi: 28/07/2019.

World Trade Statistical Review 2019, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts19_toc_e.htm, Erişim tarihi: 10/09/2019.

World Trade Organization, <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=ln>, erişim tarihi: 14/09/2019.

Yılmaz, M ve Divani, E. (2018), "Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği", İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 10-24.

Yılmaz, K. (2009), "Küresel Kriz, Durgunluk ve Artan Korumacılık Eğilimi", TUSİAD Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu 09-01, <https://docplayer.biz.tr/10357958-Politika-notu-09-01-kuresel-kriz-durgunluk-ve-artan-korumacilik-egilimi-mart-2009-kamil-yilmaz-1.html>, Erişim tarihi: 01/09/2019.

ABD'nin Çin Ürünlerine Ek Tarifeleri, <https://www.bloomberght.com/abd-nin-110-milyar-dolarlik-cin-urunune-ek-tarifesi-yururluge-girdi-2231674>, ve <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ticaret-savasinda-tansiyon-dusmuyor-abd-resmen-yururluge-koydu-41318779>, Erişim tarihi: 19/09/2019.

15.08.2018 tarihli 30510 sayılı resmi gazete